

het Waterschap

Tijdschrift voor waterschappen en waterbeheer

Green Deals
Blauwe oplossingen

City Deal
Klimaatadaptatie in de stad

Asset management
Energieopwekking als kerntaak

Thema
Green Deals

Juni 2016 | 06

UNIE VAN WATERSCHAPPEN

Sdu oprecht de beste keuze

Het Waterschap bekijken op alle devices!

Het Waterschap altijd op uw telefoon of tablet raadpleegbaar via de nieuwe mobiele website **www.waterschapapp.nl**

- Dagelijkse nieuwsberichten van en over de waterschappen
- Nieuws van de Unie van Waterschappen
- Alle artikelen uit alle edities van Het Waterschap
- Actuele vacatures

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de Sdu Klantenservice, tel. 070 – 378 98 80 of via www.sdu.nl/service

Kijk voor meer informatie op www.sdu.nl

Sdu oprecht de beste keuze

COLOFON

Het Waterschap is het officiële orgaan van de Unie van Waterschappen. Het is een onafhankelijk tijdschrift dat op zakelijke en informatieve wijze ingaat op de werkgebieden van de waterschappen en de belangengroepen daaromheen.

VERSCHIJNINGSFREQUENTIE
10 x per jaar

HOOFDREDACTIE
Cees Meijer

REDACTIE
Jane Alblas
Ruud van Heel
Roelof Hoving
Eric Keizer
Andy Krijgsman
Pia Schrijnemakers
Pierre de Vries
Bert Nijveld (eindredactie)

REDACTIEADRES
Postbus 20025, 2500 EA Den Haag
tel. 070-378 92 54
redactie.hetwaterschap@sdu.nl
website: www.sdu.nl/water

UITGEVER
Dineke Sonderen, Sdu Uitgevers bv

ABONNEMENTEN
Abonnementsprijs: € 126,- excl. BTW per jaar. Losse nummers: € 12,50 excl. BTW. Abonnementen kunnen schriftelijk worden aangevraagd. Vanwege de aard van de uitgave, gaat Sdu uit van een zakelijke overeenkomst; deze overeenkomst valt onder het algemene verbintenissenrecht.

Wanneer u werkzaam bent bij een van de waterschappen hebt u wellicht recht op een gratis abonnement op Het Waterschap. Om te zien of u hiervoor in aanmerking komt, neemt u contact met Sdu Klantenservice of gaat u naar Het Waterschap via www.sdu.nl/water.

Sdu Klantenservice,
Postbus 20014, 2500 EA Den Haag,
tel: 070-378 98 80,
fax: 070-378 97 83,
www.sdu.nl/service

ADVERTENTIES
Jetvertising b.v.
Laan van Zuid Hoorn 37, 2289 DC Rijswijk
tel. (070) 399 00 00
info@jetvertising.nl
www.sduadverteren.nl

VORMGEVING
SD Communicatie, Rotterdam

DRUK
Wilco

© Sdu Uitgevers BV, Den Haag, 2016
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens-bestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 13804251

Sdu oprecht de beste keuze
HOI 2016 KEURMERK
Nederlands uitgeversverbond mvw media voor vak & wetenschap

INHOUD

04 Green Deals

De opwekking van duurzame energie versnellen, meer grondstoffen terugwinnen uit rioolslib en de grond- weg- en waterbouw zo duurzaam mogelijk maken. Dat zijn globaal de doelen van de serie Green Deals die de waterschappen de afgelopen jaren afsloten.

07 Agrarisch waterbeheer

Onderzoekers van universiteit Wageningen keken naar de kritische succes- en faalfactoren voor een grootschaliger en structurele implementatie van agrarisch waterbeheer. De agrarische sector heeft een sleutelrol als het gaat om de uiteenlopende opgaven het hoofd te bieden.

18 Duurzame energieproductie als kerntaak

Onderzoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam bekeek de inspanningen van de waterschappen op energiegebied vanuit bestuurskundig perspectief en legde de link met asset management.

EN VERDER

10 City Deal
12 Marktvisie waterschappen
14 De Politicus
17 Commentaar
21 Asset management
22 Het Debat
24 Organisatie-ontwikkeling
26 Open overheid
30 Maestr'eau
31 Schatten van de schappen
32 Waternieuws

28 Werkgeverschap van morgen

Tijdens de bijeenkomst 'Met lef werken aan morgen', zetten de waterschappen de eerste stappen op weg naar nieuw werkgever- en werknemerschap. Een pleidooi voor een organisatie waar de mensen centraal staan en de werkgever vertrouwen en ruimte geeft.

Foto cover Robbert Goddyn

Green Deals

Code oranje, blauwe oplossing

De opwekking van duurzame energie versnellen, meer grondstoffen terugwinnen uit rioolslib en het bouwtraject zo duurzaam mogelijk maken. Dat zijn globaal de doelen van de serie Green Deals die de waterschappen de afgelopen jaren afsloten. De Green Deal Energie is deze lente als eerste na vijf jaar geactualiseerd en uitgebreid. Met energieneutraliteit als een stip op de horizon.

DOOR **GERT VAN WIJLAND**

"De waterschappen zijn de blauwe ruggengraat van het nationale energieakkoord." Voor Tanja Klip-Martin, dijkgraaf van Waterschap Vallei en Veluwe leidt het geen twijfel: wil de overheid de gestelde klimaat- en energiedoelen halen, dan zullen de waterschappen de ruimte moeten krijgen om hun verantwoordelijkheid te nemen. En die nemen ze nu al, getuige de afspraken zoals die onder de noemer Green Deals inmiddels zijn gemaakt.

Bij de ondertekening van de Green Deal Energie; links naast de minister Meindert Smallenbroek (ministerie van Economische Zaken), rechts daarvan en Hans Oosters (voorzitter Unie van Waterschappen) en Luc Kohsiek (namens STOWA).

Adviesraad

Oud-gedeputeerde Klip is in haar huidige functie als dijkgraaf ook lid van de zogenoemde Green Deal Board, een adviesraad voor de ministeries van Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken. De raad ziet toe op en adviseert over de uitvoering van de ruim 200 greendeals die allerlei partijen de laatste jaren met het Rijk hebben gesloten. Dit om de economische activiteiten in Nederland te vergroenen en om de klimaatdoelen te halen. Vanuit deze positie heeft zij ruim zicht op de lopende greendeals en het belang ervan voor de verduurzaming van ons land.

Zware inspanningsverplichting

Zij noemt de deals een prima kader waarbinnen betrokken partijen afspraken maken om verdere verduurzaming handen en voeten te geven. Er is volgens haar weliswaar geen concrete resultaatverplichting, maar wel een zware inspanningsverplichting. Zo heeft de Unie namens de waterschappen met het Rijk en andere partijen - waaronder de STOWA - afgesproken dat de opwekking van duurzame energie maximaal zal worden uitgebreid. "In 2020 willen we als waterschappen 40 procent van onze energievraag duurzaam opwekken. Uiteindelijk is het streven om geheel energieneutraal te worden, maar daar kunnen we nog geen exacte einddatum voor geven."

Meer Energiefabrieken

Waterschappen bouwen steeds meer rioolwaterzuiveringsinstallaties om tot energiefabriek. Zo´n installatie produceert zoveel biogas dat de hele zuivering hierop kan draaien met vaak nog een overschot dat aan de omgeving kan worden geleverd. Daarvan is er nu al een tiental en dat aantal wordt in de komende jaren nog eens verdubbeld. Daarnaast is de rioolwaterzuivering steeds vaker een leverancier van waardevolle grondstoffen, zoals fosfaat en cellulose, zo stelt Rafael Lazaroms, adviseur Klimaat en Energie bij de Unie van Waterschappen. "We wekken nu al een derde van onze energievraag op, meest via vergisting. Nu experimenteren we met vergassing, dat is mogelijk nog efficiënter. Maar let wel: in totaal gebruiken de waterschappen samen een kleine 10

Monique van Evelingen

Petajoule, dat is evenveel als het stroomverbruik van de inwoners van Rotterdam, dus we zijn er nog niet."

Hele potentie aanspreken

Reden voor de waterschappen om onder de nu gesloten energiedeal ook de energiepotentie van het hele watersysteem aan te willen spreken. Die is mogelijk nog groter dan de afvalwaterzuivering, aldus Lazaroms. Behalve de zuiveringsinstallaties komen zo ook poldergemalen en gronden en wateren die in het beheer van de schappen zijn in beeld voor duurzame energieproductie. Zonnepanelen bij waterbergingstereinen, windmolens achter de dijk - erop lijkt wat moeilijk wegens mogelijke aantasting van de kering, want veiligheid blijft volgens Lazaroms natuurlijk de eerste prioriteit.
Verder wordt gekeken naar (meer) waterkrachtcentrales bij de stuwen en naar het benutten van spanningsverschil tussen zoet en zout water en het terugwinnen van warmte uit het gezuiverde afvalwater. Benutting van koude uit oppervlaktewater, het zogenaamde Smart Polder concept, is een andere innovatie. "Alle mogelijkheden worden onderzocht en zo mogelijk ingepast in het waterbeheer."

Afvalstatus als belemmering

"Technisch kan er al veel", benadrukt Lazaroms. "Probleem is meer dat de regelgeving soms verdere opschaling in de weg staat. Zo wordt bijvoorbeeld de verkoop van grondstoffen uit rioolslib bemoeilijkt door de status van afval die het slib heeft. Neem struviet, dat is een schone grondstof die als groene meststof kan worden gebruikt, maar we moeten het behandelen als afval en mochten het tot voor kort dus niet verkopen."
En dat is nu precies één van de redenen waarvoor de Green Deal is afgesloten. Het Rijk heeft hierin immers afgesproken wetten en regels die verduurzaming in de weg staan zo mogelijk af te schaffen of aan te passen. "Er lopen 15 zogenoemde exemplarische projecten, waarbij we experimenteren, innoveren en knelpunten proberen op te lossen", aldus Lazaroms.
Tanja Klip spreekt van proeftuinen, waarbij de betrokken ministeries na afloop zullen kijken welke juridische barrières er kunnen worden weggenomen. "Het Rijk levert onder de greendeals menskracht en onderzoeksgeld via de STOWA. Verder ligt er de afspraak dat de regels waar nodig en mogelijk zullen worden aangepast."

Belangrijk is volgens haar ook hoe Europa ertegen aankijkt. Dat geldt voor de regels rond afvalverwerking, maar ook voor de bepalingen rond ongeoorloofde staatssteun. Voor je het weet, vindt Brussel dat er sprake is van ongeoorloofde subsidie of verdringing van marktpartijen. "We moeten oppassen dat we als overheid niet zomaar als commerciële marktpartij grondstoffen of energie gaan verkopen, we willen natuurlijk niemand oneerlijk concurrentie aandoen." Tot nu toe is daarvan geen sprake.

Verduurzaming is kerntaak

Evenals Lazaroms benadrukt Klip om die reden dat de inspanningen van de waterschappen om zo duurzaam mogelijk te werken geheel in lijn liggen met de kerntaak om Nederland veilig en leefbaar te houden. "We hebben in ons werk direct te maken met de gevolgen van klimaatverandering: willen we ons waterbeheer optimaal invullen, dan zullen we opwarming zoveel mogelijk moeten helpen tegengaan en ons tegelijkertijd aan moeten passen aan de gevolgen ervan. Energie- en grondstofwinning is dus geen commercieel doel op zich, maar hoort gewoon bij onze taak om ons afvalwater op innovatieve wijzen te zuiveren. Dat kan juridisch een groot verschil maken."

De ingezetenen hebben er volgens Klip groot belang bij dat de waterschappen duurzaam werken en dit zo kostenefficiënt mogelijk doen. Niet alleen levert het

hen veilig wonen en schoon oppervlakte water op, ook voor hun portemonnee is het goed. “Een energiecentrale is binnen zeven tot acht jaar terugverdiend, daarna levert het gewoon geld op. Dat gebruiken de schappen om eventuele tariefstijgingen door klimaatverandering mee te dempen.”

Uitvoering verduurzamen

Een van de bestaande greendeals die dit jaar zal worden vervangen is die rond Grond- Weg- en Waterbouw. Afspraken hierin gaan over het verder verduurzamen van het uitvoerende werk als baggerwerkzaamheden, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers of de bouw/verbetering van kunstwerken. Doel is om per jaar een efficiëntieslag van minstens twee procent te maken.
Unie-coördinator Henkjan van Meer ziet in de nieuwe deal kansen om bestaande samenwerkingsverbanden tussen aannemers, waterschappen en andere partijen verder uit te breiden. “We hebben als de op een na grootste opdrachtgever in de watersector de kans om duurzaamheid positief uit te dragen en desnoods af te dwingen. Bij aanbesteding van boven de 500.000 euro stellen we stringente eisen.”

Handreiking

Ook volgens hem levert duurzaam werken al snel geld op. “Mensen denken dat er extra budget bij moet, maar duurzaamheid hoeft niets te kosten. Eventuele extra investeringen betalen zich in onderhoud en beheer vaak snel terug.”
Van Meer noemt de greendeals ideaal voor het afstemmen van de werkwijze binnen de sector. “We hebben een handreiking gemaakt met instrumenten om tot verduurzaming te komen. Die standaard is er nu en wordt actief verspreid onder aannemers, gemeenten, kennisinstituten en ingenieursbureaus. De greendeal voorkomt versnippering in eisen en normen. Partijen spreken nu meer dezelfde taal en zien in dat verduurzaming een normaal onderdeel van het werk moet worden.”
Dat laatste onderschrijft dijkgraaf Klip van harte. “Zoals al eerder gezegd, spelen de waterschappen een cruciale rol bij het halen van de klimaatdoelstellingen. Niet voor niets stelde minister Schultz tijdens de ondertekening van de energiedeal dit voorjaar vast dat wij de enige overheden zijn die hun eigen duurzame energie opwekken.”
Verder zijn de waterschappen als launching customer volgens Klip betrokken bij veel innovatieve duurzame marktinitiatieven. “Het KNMI gaf onlangs een waarschuwing af voor de verdere opwarming van de aarde. Code Oranje voor klimaat: dat vraagt om blauwe oplossingen.”

Exemplarisch project zuivering Tilburg:

Energiefabriek Tilburg: Green Deal met gemeente en bedrijfsleven

Richard Moerman, adviseur Milieutechnologie en duurzaam ontwikkelen bij Waterschap De Dommel over het exemplarische project rioolwaterzuiveringsinstalatie Tilburg:
“Het ontwerp voor de energiefabriek Tilburg is weliswaar ontstaan voor het afsluiten van de eerste Green Deal met het Rijk, maar over de opwekking en levering van duurzame energie zijn afspraken gemaakt in een greendeal met de gemeente Tilburg en het lokale bedrijfsleven. Regionale en landelijke steun in de vorm van nieuwe Greendeals kan bijdragen aan deze verdere ontwikkeling.
Het unieke van rwzi Tilburg is dat het zuiveringsslib van het gehele waterschap De Dommel vergist wordt op één locatie, gelegen op industrieterrein De Spinder. De biogasproductie van de energiefabriek gaat 9 miljoen Nm3 per jaar bedragen. Daarnaast gaat de installatie ook fosfaat en stikstof terugwinnen in de vorm van struviet.
Eveneens op de Spinder bevindt zich het bedrijf Attero, dat op een duurzame wijze afvalstromen beheert. Zowel Attero als het waterschap produceren biogas vanuit de bewerking van organisch afval en in de nabije toekomst mogelijk uit mest. Samen met het stortgas vanuit de aanwezige vuilstort wordt het biogas opgewerkt tot groengas.
De totale energiewinning resulteert in een overproductie en daarmee de mogelijkheid voor levering van biogas aan derden. Met Attero en de gemeente Tilburg is een Green Deal gesloten om de potentie van De Spinder omtrent opwekking duurzame energie optimaal te benutten.
Naast de productie van groen gas als energiebron voor meerdere doelen, wordt momenteel een MER-studie uitgevoerd naar het

Het unieke van rwzi Tilburg is dat het zuiveringsslib van het gehele waterschap De Dommel vergist wordt op één locatie.

plaatsen van windturbines op De Spinder. Het gaat hierbij om ‘sociale wind’, wat inhoudt dat bij realisatie het park gerealiseerd wordt door coöperaties vanuit de regio.
Door een samenhang van meerdere activiteiten en samenwerking door meerdere partijen kan De Spinder zich ontwikkelen tot een zichtbare locatie voor de toepassing van circulaire economie en in het bijzonder voor de productie van duurzame energie door en voor de regio. Deze ontwikkeling is mede opgenomen in de structuurvisie van de gemeente Tilburg.
Het waterschap zal geen aanzienlijke bijdrage gaan leveren in de duurzame energieproductie. Daarvoor is het potentieel aan organisch afval te marginaal. Het waterschap kan echter wel een katalyserende rol hebben in de beoogde transitie en een rol van betekenis zijn voor de regio.”

Agrarisch waterbeheer in de praktijk

Op zoek naar de gemene deler

Onderzoekers van Universiteit Wageningen keken in opdracht van het ministerie van Economische Zaken naar de kritische succes- en faalfactoren voor een grootschaliger en structurele implementatie van agrarisch waterbeheer. Hierbij een aantal van de bevindingen.

DOOR **BAS BREMAN EN VINCENT LINDERHOF**

Nederland staat voor urgente opgaven in het (zoet)waterbeheer in het landelijk gebied. Deze opgaven hangen onder andere samen met (Europese) richtlijnen op het gebied van de waterkwaliteit (Kaderrichtlijnwater), het vraagstuk van klimaatverandering (wateroverlast & schaarste) en de (nationale) opgaven voor natuur (verdroging, nutriëntenbelasting, het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer).

De waterkwaliteit wordt gemeten

Als gebruiker en beheerder van grote oppervlaktes grond én veel watergangen, heeft de agrarische sector een sleutelrol als het gaat om de uiteenlopende opgaven het hoofd te bieden. Met agrarisch waterbeheer wordt ingezet op een actieve betrokkenheid van de agrarische sector bij het waterbeheer. Het idee hierbij is dat agrarische ondernemers waterbewust gaan boeren en dat betekent dat zij zelfstandig, of in samenwerking met anderen, bovenwettelijke maatregelen nemen op het eigen bedrijf, gericht op de opgaven van waterkwaliteit, waterkwantiteit en/of biodiversiteit.

Er zijn verschillende goede voorbeelden van pilots en projecten waarin agrarisch waterbeheer gestalte heeft gekregen, zoals in de projecten Landbouw op Peil of Salland Waterproof. In de praktijk echter is dit 'waterbewust boeren' nog lang geen vanzelfsprekendheid en blijft de deelname hieraan vaak nog beperkt tot een (kleine) voorhoede. Hieronder enige bevindingen van onderzoekers van Wageningen UR op het gebied van de implementatie van agrarisch waterbeheer.

Verschillende motieven

Eén van de eerste zaken die opviel is dat verschillende (groepen) belanghebbenden vaak eigen motieven hebben om te investeren in agrarisch waterbeheer. Bij waterbeheerders, waar het initiatief voor nieuwe projecten vaak nog vandaan komt, ligt het accent meestal op het verbeteren van de waterkwaliteit, met de Kaderrichtlijn Water als belangrijkste stok achter de deur. Bij veel agrarische ondernemers speelt deze waterkwaliteitsopgave echter nog nauwelijks een rol van betekenis. Veel meer belangstelling bestaat er voor maatregelen gericht op het vraagstuk van waterkwantiteit. Dit hangt samen met het feit dat deze maatregelen over het algemeen veel meer direct van invloed zijn op het rendement van de bedrijfsvoering. De directe bedrijfsvoordelen van waterkwaliteitsmaatregelen zijn minder evident.
Bij bestuurders ten slotte, speelt soms ook nog een andere overweging. Daar wordt agrarisch waterbeheer ook wel gezien als een instrument om de relatie

Onderzoekers stellen de kwaliteit van de bodem vast.

en de samenwerking tussen het waterschap en de agrarische sector te versterken.

Op zich hoeven deze verschillen in motieven geen bezwaar te zijn. In de praktijk echter worden deze niet altijd expliciet benoemd. Hierdoor nemen partijen, soms ook zonder dat men dat van elkaar weet, met verschillende ambities en verwachtingen deel aan de projecten. Dit kan leiden tot misverstanden en teleurstellingen.

Onduidelijkheid

Een andere bevinding is dat er nog veel onduidelijkheid bestaat bij de verschillende partijen over zowel de aard van de wateropgave als de (potentiële) impact en effectiviteit van de maatregelen.

Agrariërs willen de meerwaarde voor hun bedrijfssituatie zien van maatregelen

Voor agrarische ondernemers geldt bijvoorbeeld dat men lang niet altijd scherp heeft wat precies de waterkwaliteitsopgave is: om welke stoffen het gaat, op welke locaties dit speelt en hoe dit zich precies verhoudt tot de eigen bedrijfsvoering. Dit maakt dat het gevoel van urgentie nog niet altijd zo hoog is.
Daarnaast geldt voor veel van de maatregelen op het gebied van agrarisch waterbeheer dat het nog moeilijk is om te komen tot een harde onderbouwing van de effectiviteit. Dit hangt onder andere samen met het feit dat de maatregelen vaak nog maar op kleine schaal worden geïmplementeerd, dat er zeer veel variabelen zijn en dat de monitoring (duur / schaal) vaak nog onder de maat is.

Deze onduidelijkheden zouden een reden kunnen zijn om nut en noodzaak van agrarisch waterbeheermaatregelen ter discussie te stellen. Echter, uit de analyse blijkt ook dat een objectieve, feitelijke onderbouwing van de effecten van de maatregelen op bijvoorbeeld de waterkwaliteit voor agrarische ondernemers, lang niet altijd doorslaggevend is om te investeren in agrarisch waterbeheer. Wat voor hen veel belangrijker is, is dat zij zelf het gevoel en vertrouwen hebben dat een maatregel in de praktijk van hun eigen bedrijfssituatie van meerwaarde is.

Beleid en instrumentarium

Onduidelijkheid bestaat er ook met betrekking tot het (financieel) instrumentarium om agrarisch waterbeheer te stimuleren. Zo biedt het Plattelandsontwikkelingsprogramma (het huidige programma POP3 loopt van 2013 tot 2020; red.) in principe ruimte voor de (co-) financiering van agrarisch waterbeheer. In de praktijk echter leidden onder andere de vertraagde openstelling en de versnippering en complexiteit van de regeling tot een verlies aan animo, vertrouwen en draagvlak binnen de agrarische sector om te investeren in agrarisch waterbeheer.

Ook binnen waterschappen bestaat soms nog discussie over de mogelijke bijdrage van agrarisch waterbeheer, waarbij men niet altijd even goed geïnformeerd is over de regelgeving en de mogelijkheden via POP3 om waterdiensten te laten uitvoeren door de agrarische collectieven die zijn opgericht in het kader van het nieuwe stelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Bovendien loopt het beleidsproces van provincies en waterschappen ook nog niet altijd parallel.

Gevoel en vertrouwen

Een goed gevoel en vertrouwen is ook van cruciaal belang als het gaat om de relatie tussen de verschillende partijen. Dit kwam als rode draad in alle (proces)evaluaties en interviews terug.
Agrarisch waterbeheer kan alleen een succes worden wanneer het wordt benaderd als een gedeelde verantwoordelijkheid van zowel boeren(organisaties), waterbeheerders en andere overheden. En dat betekent dat deze partijen ook daadwerkelijk bereid moeten zijn om belangen, kennis, informatie én verantwoordelijkheden te delen en om samen te werken. Agrarische ondernemers moeten weliswaar de maatregelen implementeren, maar ze zijn daarbij zeker niet alleen aan zet.

Meer nog dan over specifieke maatregelen gaat het bij agrarisch waterbeheer in feite om een proces van cocreatie, waarbij uiteenlopende partijen gezamenlijk leren, experimenteren en kennis delen en ontwikkelen ten aanzien van (agrarisch) waterbeheer in brede zin. Dat vraagt om een open houding waarbij partijen de tijd en moeite nemen om met elkaar in gesprek te komen, zich te verdiepen in elkaars opgaven en overwegingen en uiteindelijk ook om samen te werken. Instrumenten

zoals participatieve monitoring en studie-/bedrijfsbezoeken kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.

Aanbevelingen

Het is belangrijk om te realiseren dat het succes van agrarisch waterbeheer uiteindelijk staat of valt met de (vrijwillige) bereidheid van agrarische ondernemers om te investeren in maatregelen. Juist daarom is de kunst om in de eerste plaats op zoek te gaan naar gemene delers, naar die maatregelen die zowel voor het watersysteem als het bedrijfssysteem voordelig zijn. Daarbij kan het ook gaan om combinaties van maatregelen, waarbij een agrarisch ondernemer bijvoorbeeld investeert in de waterkwaliteit, in ruil voor maatregelen van het waterschap gericht op zijn of haar waterkwantiteitsopgave.

Wat het vooral vraagt is dat agrarisch waterbeheer wordt benaderd als een integrale opgave waarin uiteenlopende partijen en belangen met elkaar verbonden worden.

Uiteindelijk gaat agrarisch waterbeheer over veel meer dan alleen water. Het gaat in feite ook over duurzaam gebruik van de bodem, over natuurinclusief boeren en, niet in de laatste plaats, over slim en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Zuinig omgaan met natuurlijke hulpbronnen kan ten slotte ook bijdragen aan kostenbesparing en productieverhoging op het agrarisch bedrijf en aan een meer flexibele en robuuste bedrijfsvoering.

Bij het combineren van opgaven en belangen ligt het voor de hand om meer in te zetten op een benadering waarin de bodem centraal staat. Een goede bodemgesteldheid dient meerdere doelen tegelijk. Het is een belangrijke factor voor het verhogen van de (gewas)productiviteit. Daarnaast vergroten bodemmaatregelen de waterbergingscapaciteit, zodat wateroverlast en –tekort verminderd kunnen worden. Daarmee hebben bodemmaatregelen ook een gunstige uitwerking op de waterkwaliteit. In de agrarische sector groeit het besef dat de bodem een cruciale rol vervult in het productiesysteem waardoor het belang om daar in te investeren toeneemt.

Uiteraard is het van belang kritisch te blijven over de potentie van agrarisch waterbeheer. Tegelijkertijd is het ook zaak dat men zich daarbij niet blindstaart op alleen het technische effect van de maatregelen. Een maatregel kan feitelijk nog zo effectief zijn, als er geen bereidheid bij boeren is om deze ook daadwerkelijk te implementeren, voegt het niets toe. Uiteindelijk gaat het erom dat boeren en waterbeheerders een duurzaam water (en bodem) beheer écht in hun systeem krijgen. Dit vraagt om een gezamenlijk en continu leerproces. En dat is een collectieve verantwoordelijkheid.

Bas Breman is werkzaam bij Alterra Wageningen UR en Vincent Linderhof bij LEI Wageningen UR. De bevindingen uit dit artikel zijn het resultaat van een project uit het beleidsondersteunend onderzoek voor het ministerie van Economische Zaken die Alterra Wageningen UR in 2015/2016 uitvoerde.

Het rapport naar aanleiding van dit onderzoek is te downloaden via: http://edepot.wur.nl/378968

Salland Waterproof is een van de voorbeelden van pilots en projecten waarin agrarisch waterbeheer gestalte heeft gekregen

City Deal klimaatadaptatie in Zwolle

De stedelijke waterhuishouding staat voor grote uitdagingen.

Kraamkamer van innovatie

Negen publieke partners ondertekenden samen met zeven private samenwerkingspartijen in Zwolle de City Deal Klimaatadaptatie. De komende vier jaar investeren zij in een praktijk-leeromgeving en kraamkamer van innovatie. Waterschap Drents Overijsselse Delta is één van de partijen.

DOOR **BERT JANSEN**

"Er was in het vooroverleg géén discussie over wat, wiens taak was", merkt bestuurder Hans de Jong van Drents Overijsselse Delta op. "De stedelijke waterhuishouding staat immers voor grote uitdagingen. City Deal richt zich alleen op de vraag: 'Hoe kunnen we samen huidige problemen rond water in de stad oplossen en toekomstig risico's voorkomen?' Tijdens de werkconferentie 'Waterveilig- en Klimaatbestendig bouwen, wonen en leven in Zwolle ' tekende Hans de Jong namens Waterschap Drents Overijsselse Delta de eerste City Deal Klimaatadaptatie in Nederland. Partners werken op nationaal en internationaal niveau samen om de klimaatbestendige inrichting van de stedelijke omgeving aan te pakken. City Deal valt onder de paraplu van het landelijke Agenda Stad. Wethouder Ed Anker van de gemeente Zwolle (onder andere ruimtelijke ordening en water) is trekker van de City Deal. Hij duidt het belang van de City Deal voor Zwolle. "De stad ligt in de IJsselvechtdelta en kent een flinke opgave als het gaat om klimaatbestendigheid. Vernieuwing en een andere manier van samenwerking is daarvoor noodzakelijk. Tegelijkertijd kunnen we met deze opgave een kans verzilveren. Namelijk om in de toekomst een aantrekkelijker en economisch krachtige deltastad te blijven." Zwolle is voortrekker in een groep Citydeal-steden in de zuidelijke Randstad. Anker: "Wij zijn blij dat we gericht kunnen samenwerken met een aantal steden uit het westen die voor vergelijkbare uitdagingen staan."

Living Lab

Binnen de Zwolse regio is er al een aantal jaren een stevige samenwerking van de overheden in het programma IJsselvechtdelta. Zwolle - IJsselvechtdelta en de Klimaat Actieve Stedenband Twente zijn door het Bestuurlijk Platform Ruimtelijke Adaptatie aangewezen als Living Lab. "Hier gaan we de komende jaren verder vorm aangeven", verwacht wethouder Ed Anker.

"De IJsselvechtdelta en Twente zijn via de Vecht verbonden en zijn complementair. Twente is weliswaar hoog en droog, de IJsselvechtdelta laag en nat, "maar", benadrukt Anker, "als er een plensbui in beide stedelijk gebieden valt, dan zijn de uitdagingen vergelijkbaar."

Hittestress

Stedelijke gebieden zijn extra kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering. Zeker als zij ook nog eens aan de kust of in een rivierdelta liggen, zoals Zwolle. De toenemende hoeveelheid rivierwater en de stijgende zeespiegel vormen een directe bedreiging. Niet voor niets spoort de Deltacommissaris alle overheden aan om voor 2050 Nederland klimaatbestendig en waterveilig te maken en steden aantrekkelijker en vooral leefbaar te houden. Dat betekent in essentie: zee- en rivierdijken verhogen en verzwaren. In het binnenland schreeuwt de afvoer van overtollig water, vooral de dichtbebouwde stedelijke gebieden, om aandacht. Overtollig regenwater wordt in de toekomst vaker tijdelijk opgevangen in de wijken en geïnfiltreerd in tuinen, parken en wadi's, geborgen op pleinen, straten, parkvijvers en slootjes. Bewoners worden gestimuleerd om te helpen bij de klimaatadaptatie, door bijvoorbeeld een waterbuffertank te plaatsen en hun tuinen groener in te richten. Een levende tuin met planten, boompjes en heggen in plaats van schuttingen en kale tegels, houdt niet alleen water vast, maar zorgt ook voor de nodige verkoeling. Want naast de wateroverlast zijn hittestress en watertekort evengoed stevige uitdagingen waarvoor de samenwerkende Citydeal-partijen zich gesteld zien. Hans de Jong: "In binnenstedelijk gebieden is het al snel een paar graden warmer dan op het platteland. Het koelt er bovendien minder snel af, waardoor mensen slechter slapen. Hittestress kan zodoende de oorzaak zijn van een verminderde gezondheid van stadsbewoners."

Vertegenwoordigers van de organisaties, die bij de Citydeal zijn betrokken. Zittend helemaal rechts Hans de Jong, dagelijks bestuurslid van Waterschap Drents Overijsselse Delta en daarnaast Ed Anker, wethouder gemeente Zwolle (Foto: Femke Teussink).

Showcase

In de intensieve samenwerking van City Deal klimaatadaptatie investeren partijen in een open cultuur van leren, experimenteren en innoveren. Van inpandige wateropslag in kantoorpanden tot waterdoorlatende tuinklinkertjes en mosdaken: klimaatbestendiging opent een wereld aan nieuwe kansen. Regionale onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven hebben juist vanwege het vernieuwende karakter van de Citydeal hun medewerking toegezegd. Wethouder Ed Anker: "Als samenwerkende steden kan City Deal internationaal een showcase zijn voor de klimaatbestendige deltametropool; een nieuw exportproduct. De City Deal versterkt de samenwerking, de vernieuwing en de economische kansen."

Proefproject

Op initiatief van Drents Overijsselse Delta startte in januari dit jaar een proefproject in een deel van de Zwolse Aa-landen. In deze typische jaren zeventig woonwijk, zoekt het waterschap nadrukkelijk de samenwerking met de wijkbewoners. Natuur en Milieu Overijssel is aangetrokken voor dit project vanwege de ruime ervaring met publiekvoorlichting aan grotere groepen belanghebbenden. "We willen leren hoe je de wijkbewoners meekrijgt en bereid vindt om ook zelf te investeren in de klimaatbestendige inrichting van hun tuin", stelt bestuurder Hans de Jong. "Waterschapen richtten zich jaren lang op de waterhuishouding op het platteland. De agrariërs en natuurbeschermers, andere waterschappen en waterleidingbedrijven, die kennen we heel goed. In de stad is ons bestuurlijk netwerk doorgaans een stuk kleiner, om van het contact met stadsbewoners maar te zwijgen. Terwijl de economisch belangen van bewust waterbeleid in stedelijke gebieden vele malen groter zijn", aldus De Jong.

Na de voorbereidende onderzoeken volgden in mei de eerst gesprekken met een aantal bewoners uit een deel van de Aa-landen. Op basis van die gesprekken wordt nu een wijkplan ontwikkeld, waarin de wensen van bewoners naar voren komen. Vervolgens worden alle bewoners benaderd. Er is een financiële vergoeding van acht euro per vierkante meter afgekoppeld dakoppervlak, beschikbaar. "Als je toch al van plan was om een nieuwe tuin in te richten, kun je zonder veel moeite rekening houden met het veranderende klimaat", stelt Hans de Jong. "Andere bewoners hebben een extra zetje nodig. Het spreekt voor zich dat je prettiger en gezonder leeft in een groenere en koelere woonomgeving. En het lijkt me een geruststellende gedachte, dat na een flinke regenbui het water niet over de tuintegels je woonkamer binnenstroomt."

Het proefproject wordt gefinancierd door Waterschap Drents Overijsselse Delta, gemeente Zwolle en de provincie Overijssel.

Bert Jansen is journalist (Jansen&Tekst)

Marktvisie waterschappen

Modern aanbesteden is kennis delen

Aanbesteden, het is een vak apart. Vroeger was het leven simpel; een bestek maken en de aannemer met de laagste prijs was spekkoper. Vandaag werkt dat anders. Vroegtijdig, gezamenlijk optrekken van opdrachtgever- en nemer bespaart voor alle partijen kosten en moeite en levert meer kwaliteit op.

Voor de versterking van de dijk tussen Hoorn en Amsterdam is Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier een alliantie met een aannemer aangegaan.

DOOR **AD MOERMAN**

"Neem de dijk tussen Hoorn en Amsterdam. Een dijk op veen waarvan we nog steeds niet exact weten wat de sterkte is en of die voldoet aan de normering. Daar kunnen we alleen werkendeweg achter komen. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is daarom een alliantie met een aannemer aangegaan. De meevallers of tegenvallers worden in de loop van het proces eerlijk verdeeld. Zo ontstaat ruimte om steeds te zoeken naar de beste oplossingen", vertelt Henkjan van Meer, bij de Unie van Waterschappen beleidsmedewerker op het gebied van publiek opdrachtgeverschap.

De handigste oplossing

Van Meer was medeorganisator van een bijeenkomst begin maart bij de Bouwcampus in Delft. Daar werd de aftrap gegeven om de Marktvisie van de waterschappen naar een hoger plan te tillen. "In 2014 publiceerden de waterschappen een gezamenlijke eerste visie. Dat was vooral een erkenning van het feit dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid bestaat richting de markt om dat publieke opdrachtgeverschap goed in te vullen", zo oordeelt prof.dr.ir Marleen Hermans van de TU Delft die de dag begeleidde.
Hermans is dé autoriteit in Nederland op het gebied van publiek opdrachtgeverschap. Met een ruime

staat van dienst bij de Rijksgebouwendienst, het tegenwoordige Rijksvastgoedbedrijf. Haar leerstoel wordt gefinancierd door de grote publieke opdrachtgevers, waaronder Rijkswaterstaat. “Rijkswaterstaat zette een paar jaar geleden bijvoorbeeld de A12 in de markt voor een periode van dertig jaar. Van het ontwerp en financiering tot en met de aanleg en het onderhoud in die hele periode. Samen steeds tot de handigste oplossing komen, vergt een andere manier van met elkaar omgaan en leidt tot hogere kwaliteit. Daarom is het een goede zaak dat de waterschappen en de grote opdrachtnemers in de waterwereld nu, net als RWS, tot een gezamenlijk gedragen marktvisie proberen te komen.”

Voorzichtig experimenteren

Volgens Hermans leerde de parlementaire enquête over de bouwsector (2002) dat de traditionele manier van met elkaar om gaan, niet per se de gewenste resultaten oplevert. Daarnaast zien publieke opdrachtgevers door de vergrijzing, de bezuinigingen en uitstroom naar de marktsector kennis verloren gaan. “Heel veel prikkels die stimuleren om het met elkaar anders te gaan doen. Dat is ook fijn voor de opdrachtnemers. Die zitten ook niet te wachten op geruzie over meer- en minder werk. Bovendien wil een aannemer ook gewoon goed werk leveren, waar hij en zijn mensen trots op kunnen zijn. Door samen werkende weg structureel te blijven nadenken over de beste oplossingen, besparen uiteindelijk alle partijen kosten en moeite.”

Die andere manier van met elkaar omgaan, vergt over en weer eerlijkheid, vertrouwen, een kwetsbare opstelling en oog voor elkaars noden en beperkingen. “Het gaat over een houding naar elkaar. Dat is niet in een contract te vangen. Het gaat om het idee dat je in je eentje misschien soms wel harder kunt, maar dat je samenwerkend verder komt on the long run. Vertrouwen breek je gemakkelijker af dan dat je het opbouwt. Ook dat besef moet aan beide kanten aanwezig zijn. De gezamenlijke visie die nu voor de waterwereld in de maak is, is een goede vervolgstap. Ik adviseer de waterschappen voorzichtig te gaan experimenteren met deze nieuwe manier van werken. Om de samenleving te verrassen met zo goed mogelijke resultaten en innovatieve oplossingen.”

Het gaat nu om kwaliteit

Het klinkt allemaal mooi. Misschien wel mooier dan het is? Immers aannemers en waterschappen hebben naast gedeelde belangen ook tegengestelde belangen. Henkjan van Meer en Hermans zijn niet zo somber. Aannemers en de mensen die voor hen werken willen ook graag goed werk afleveren, zitten niet te wachten op juridisch gesteggel en zijn op de langere termijn gebaat bij een goede naam. Net als waterschappen gebaat zijn bij degelijke winstgevende aannemersbedrijven, die investeren in personeel en innovatie.

Aanbesteden op de laagste prijs is op de lange termijn in niemands belang, meent Van Meer. Hermans vult aan: “De tijd dat aannemers zich onderscheidden op prijs ligt achter ons. Het gaat nu om kwaliteit. De hoogste kwaliteit voor een goede prijs bereik je alleen met een open samenwerking. Alleen dan krijgen innovatieve oplossingen een kans.”

In de huid kruipen

Edwin Lokkerbol is directeur van de Vereniging van Waterbouwers. Na Rijkswaterstaat zijn de waterschappen de grootste klant van de leden van zijn vereniging. “Rijkswaterstaat zette de komende twee jaar voor acht miljard euro aan opdrachten weg. De waterschappen voor vijf miljard. Daar zitten veel kleinere klussen bij. Die zijn belangrijk voor onze mkb-leden. Wij zijn blij dat we door de waterschappen zijn uitgenodigd om samen die nieuwe marktvisie op te stellen. Dat zelfde proces hebben we met Rijkswaterstaat al eerder doorlopen,” vertelt Lokkerbol.

De aannemerij zal ook zelf goed in de spiegel moeten kijken, erkent Lokkerbol. In het verleden heeft het korte termijn gewin een te grote rol gespeeld. Waarmee de kwaliteit en de lange termijn in het gedrang kwam. “Onze mensen moeten nog beter worden in het in de huid kruipen van de ambtenaar tegenover zich. Dat die beperkt wordt door een democratisch proces dat soms langer duurt dan lief is. Vooral onze jongere medewerkers zien dat heel goed. Dat zijn mensen die meer oog hebben voor de onderlinge relatie dan de vierkante archetypes waar de bouwwereld van oudsher om bekend staat.”

“De samenleving verrassen met goede resultaten en innovatieve oplossingen”

Stevige tegenpartij

Lokkerbol signaleert net als Hermans dat de kennis bij waterschappen (met als kanttekening dat de verschillen tussen de 22 waterschappen groot zijn groot) mede als gevolg van de vergrijzing tanende is. Terwijl een stevige tegenpartij wel noodzaak is om tot een evenwichtige samenwerking te komen. “In het jaar 2000 waren er nog circa vijftig waterschappen. Nu nog maar 22. Dat heeft ook tot gevolg gehad dat kennis is gebundeld op die 22 kantoren Op het gebied van aanbesteden zouden de waterschappen kunnen overwegen om de kennis landelijk te clusteren. Zodat de waterschappen elkaar kunnen helpen bij een grote gecompliceerde aanbesteding en bij capaciteitsproblemen in bemensing”, suggereert hij.

Van Meer van de Unie van Waterschappen meldt dat de inkoop- en aanbestedingsdeskundigen van de 22 waterschappen reeds regionaal en landelijk nauw samenwerken. “De laatste jaren investeerden de waterschappen flink in het verhogen van kennis over nieuwe manieren van aanbesteden. Bovendien is door de vermindering van het aantal waterschappen juist meer ruimte ontstaan voor het opbouwen van specialistische kennis. Maar een poule waar we allemaal uit putten bestaat nog niet. Dat is misschien wel iets waar we eens over moeten nadenken. Zeker als je ziet dat we tegen de grenzen van onze capaciteit aanlopen.”

Ad Moerman is journalist

Liesbeth van Tongeren:

Niet langer in discussie met klimaatsceptici

Liesbeth van Tongeren (58) is lid van de GroenLinks-fractie, waar ze onder andere milieu, klimaat en energie in haar portefeuille heeft. Water is bij haar partij nog een ondergeschoven kindje. “Als kleine fractie moeten we soms pijnlijke keuzes maken, maar ik denk dat water in het volgende programma een belangrijker rol gaat spelen.”

DOOR **WILLEM PEKELDER**

Voordat u de arbeidsmarkt betrad, studeerde u internationaal recht in Amsterdam. Na uw doctoraal vetrok u naar Australië. Waarom?
“Heel simpel: er was begin jaren tachtig geen werk in Nederland. Je voelde je als pas afgestudeerde nutteloos en afgeschreven. Mijn toenmalige vriend had een Engels en een Australisch paspoort, dus een verhuizing naar de andere kant van de wereld was niet al te ingewikkeld. We zouden zes maanden blijven. Het werd uiteindelijk zes jaar. Ik kreeg daar enorme kansen. Zo heb ik een centrum voor slachtoffers van seksueel geweld kunnen opzetten.”

Hoe heeft uw Australische tijd uw blik op Nederland veranderd?
“Moeilijke vraag. Hoe had ik me ontwikkeld als ik in Nederland was gebleven? Laat ik het over de verschillen hebben. In Australië vond je toen, anders dan in Nederland, makkelijk een baan, maar je lag er ook net zo makkelijk weer uit. En dan zat je meteen onder het bestaansminimum. Dat hebben we in Nederland in elk geval beter geregeld. Ik ben heel blij met het sociale vangnet hier.

Een ander onderscheid: in Australië zie je een veel scherpere maatschappelijke tweedeling dan hier. Aan de ene kant de straights, zeg maar de geslaagden: trouwen, carrière maken, groot huis, auto. Aan de andere kant de alternatives. In Nederland kun je én Kamerlid zijn én hippiefestivals bezoeken. Die combinatie is in Australië ondenkbaar. Nederland is veel meer dan Australië gefinetuned. Dat zie je terug tot in de kleinste dingen. Hier kun je bij de automaat kiezen tussen cappuccino, macchiato, latte en extra suiker. Daar is het koffie of thee. Een wat rauwere manier van leven.”

Wanneer is het milieubewustzijn in u ontwaakt?
“Dat heb ik altijd gehad. Ik kom uit een christelijk gezin, een klassieke wandelfamilie bovendien. We hadden aandacht voor de natuur, voor zuinig met de aarde omgaan en omzien naar elkaar. Het lag allemaal een beetje op hetzelfde vlak: oude mensen helpen oversteken, demonstreren tegen kernwapens en papier in de prullenbak. Als volwassene heb ik eerst mijn sociale kant ontwikkeld. Tijdens mijn studie ben ik vrijwilliger geworden bij Tegen haar wil en het Meidenwegloophuis. De milieukant kwam pas later.”

U was van 2003 tot 2010 directeur van Greenpeace Nederland. In die tijd heeft de organisatie onder meer basaltblokken in de Noordzee gegooid om overbevissing tegen te gaan. Een door de politiek fel bekritiseerde campagne. Zou u als Kamerlid ook dergelijke acties ondernemen?
“Ik vind dat je je altijd bewust moet zijn van je functie. Van een directeur van een campagne-organisatie wordt campagne verwacht, van een Kamerlid wetgeving. Toch doe ik, net als mijn oud-SP-collega Krista van Velzen, wel eens mee aan acties en demonstraties. In de praktijk komt dat vaak neer op niets meer of minder dan steun betuigen.

Die basaltblokken-campagne was overigens een initiatief van het Duitse Greenpeace, maar ik heb het volledig gesteund en ook in de media verdedigd. Na mijn vertrek bij de Nederlandse afdeling hebben ook wij zo’n actie gevoerd, en wel bij de Doggersbank. En wat die politieke kritiek betreft, staatssecretaris Joop Atsma van het CDA wilde destijds een dwangsom, maar die is bij de rechter gesneuveld. Zoals alle rechtszaken tegen Greenpeace in de basaltblokken-zaak, zowel in Duitsland als Nederland, zijn geseponeerd.”

U bent ook een keer gearresteerd tijdens het folderen. Waarom? En is die aanhouding een probleem geweest voor uw latere politieke carrière bij GroenLinks?
“Ik deelde samen met andere Greenpeace-actievoerders op het Plein folders uit tegen kernenergie. Op dezelfde plek had Wouter Bos enkele dagen eerder nog zonder problemen geflyerd voor de Europese grondwet. Op een gegeven moment riep de politie, zonder enige toelichting: Nu met ons meelopen of we slepen je door het grind. Later bood het OM een schikking aan. Die heb ik geweigerd. De rechter vond folderen vrijheid van meningsuiting en sprak me vrij. De arrestatie is nooit

een obstakel geweest voor mijn politieke loopbaan. Het is in Nederland heel moeilijk om iemand het passief kiesrecht te ontnemen. En dat is maar goed ook, anders zou je 'lastige' mensen via de rechter heel makkelijk politiek monddood kunnen maken. Menig PVV'er is veroordeeld, en Samsom trouwens ook."

U werd in 2010 Tweede Kamerlid voor GroenLinks. Waarom die partij?
"De partij benaderde me, en ik dacht: Van Tongeren, als jij altijd zo'n grote bek hebt over de politiek, ga dan zelf eens iets doen. Als hoogste nieuwkomer van buiten kwam ik in 2010 op de lijst. GoenLinks is mijn partij, zowel qua programma als mensen."
D66 stond vroeger ook wel bekend als milieupartij. Is dat volgens u nog steeds het geval?
Verbaasd: "D66? Nooit iets van gemerkt, niet in het programma en niet in het stemgedrag."

"Niets doen tegen klimaatverandering is schadelijker voor de economie dan wel iets doen"

Voor GroenLinks is duurzaamheid hét item. Hoe komt het toch dat Nederland zo onderaan bungelt?
"Door twee dingen. Eén: het bedrijfsleven en het ministerie van economische zaken zijn vanaf de wederopbouw zeer nauw gaan samenwerken. En twee: de vondst van aardgas. Die twee factoren hebben geleid tot een enorme fossiele industrie. Ga dan maar eens verduurzamen. Er is een trits VVD-ministers geweest - Winsemius, Nijpels - die het goed heeft opgepakt, maar daarna is het verzand."

GroenLinkse lof voor VVD'ers?
" 'Echte' liberalen, om het zo maar even te noemen, spannen zich in voor het milieu."

Is minister Kamp ook zo'n 'echte' liberaal?
"Ik heb enorm veel respect voor hem als minister. Met zon en wind krijgt hij veel voor elkaar. Maar met het Groningse gas manoeuvreert hij zichzelf klem, en neemt hij het te veel op voor de NAM."

GroenLinks wil dat Nederland energie-onafhankelijk wordt. Dat kan door besparing en schone energie. Bijkomend voordeel is dat we dan niet meer gebonden zijn aan twijfelachtige regimes in Rusland, Polen en Saoedi-Arabië. Gaat het lukken?
"Het zal wel moeten, anders scheppen we rond 2050 een enorm probleem voor de generaties na ons. Het is al heel erg ingewikkeld om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 graad, zoals in Parijs afgesproken. Maar als we niets doen zal het klimaatprobleem alleen maar erger worden en de vluchtelingenstoom groter. Wat je die vluchtelingen natuurlijk niet kwalijk kunt nemen. Niemand blijft wonen in een verdroogd of overstroomd gebied. Maar het is wel zaak alle kolencentrales in Nederland zo snel mogelijk te sluiten en te vervangen door schone energie."

Klimaatsceptici zeggen dat dat geen zoden aan de dijk zet, en het bovendien slecht is voor de economie.
"Dus, wij zijn klein en daarom hoeven we niets te doen? Hoef je dan ook geen belasting betalen als je weinig verdient? Bovendien, grote landen zitten niet stil. China draait al voor twintig procent op groene energie - wij maar voor vier procent - en heeft de vergunningen voor een groot aantal kolencentrales ingetrokken. En wat de economie betreft, niets doen tegen klimaatverandering is schadelijker voor de economie dan wel iets doen, blijkt uit onder meer het Stern-rapport. Echt hoor, het wordt de eeuw van de duurzaamheid."

Bent u in gesprek met klimaatsceptici?
"Nee. Met die laatste paar mensen die niet geloven in klimaatverandering, ga ik niet in discussie. Zij mogen vinden wat ze willen, maar ik steek mijn energie in de vooruitgang."

In het GroenLinks-programma lezen we weinig over water en waterbeheer. Is dat niet gek voor een milieupartij?
"We zijn maar een kleine fractie, vier leden. Dat betekent dat je je prioriteiten moet stellen. Op die manier bereik je namelijk meer dan 'alles' te willen behandelen. Water is daarbij afgevallen. Een heel pijnlijke keuze. Maar ik denk dat we in het volgende verkiezingsprogramma meer aandacht zullen geven aan water. Zelf betrek ik het onderwerp geregeld bij debatten over ruimtelijke ordening, mijnbouw en klimaat."

U heeft in een interview in Waterspiegel zelfs gezegd dat er in Nederland helaas geen integraal waterbeleid is.
"Klopt. We hebben een structuurvisie ondergrond, een omgevingswet, een mijnbouwwet en de kaderrichtlijn water, maar een verbindende gedachte over water zie ik in geen van die vier wetten terug. Kijk naar wat er gebeurt in Twente. Dat haalt nu al een deel van het drinkwater uit Duitsland, omdat het eigen afvalwater zo vervuild is. Daarom ben ik ook zo fel op de NAM. Die produceert door de aardoliewinning in Drenthe vervuild afvalwater en injecteert dat vervolgens in de bodem onder Oldenzaal en Tubbergen. Als er onverhoopt schaliegasboringen komen, waar GroenLinks faliekant tegen is, krijg je nog meer vervuiling. Zo zie je hoe alles samenhangt: olie, gas afvalwater, drinkwater, milieu. Er is een brede, klimaatgerelateerde watervisie nodig."

"Er is een brede, klimaatgerelateerde watervisie nodig"

Waarom injecteert de NAM in hemelsnaam afvalwater uit Drenthe helemaal in Twente?
"Omdat in Twente oude gasvelden liggen waar ruimte is. Overigens kende niemand dit verhaal, uitgezonderd een enkele Twentenaar. Ik ben er via een heel rare omweg achtergekomen. Ik was in de Verenigde Staten en daar hoorde ik over hoe het daar mis was gegaan met het bergen van vervuild afvalwater. Terug in Nederland vroeg ik me af: zouden we dat injecteren hier ook doen? Ja dus."

Willem Pekelder is journalist

1,6 miljard mensen in gevaar

Klimaatverandering leidt tot grote problemen en de mensheid reageert traag. Nog lang na het eerste rapport van de Club van Rome is de economische groei gepaard gegaan met hogere groei van het energiegebruik met dito CO_2-uitstoot. Pas tien jaar geleden ging dat meer gelijk oplopen. Recent zijn er berichten dat in enkele landen de economische groei gepaard gaat met een lager groeipercentage van het energieverbruik. Dat klinkt hoopvol maar laat vooral zien dat er taaie weerstand is om het anders te doen. Het vereiste energiebeleid in Nederland is in die tijd steeds chaotisch, ineffectief en dubbelzinnig geweest. Gevestigde belangen in de olie- en gasindustrie en de geopolitieke verhoudingen zijn daar niet vreemd aan.

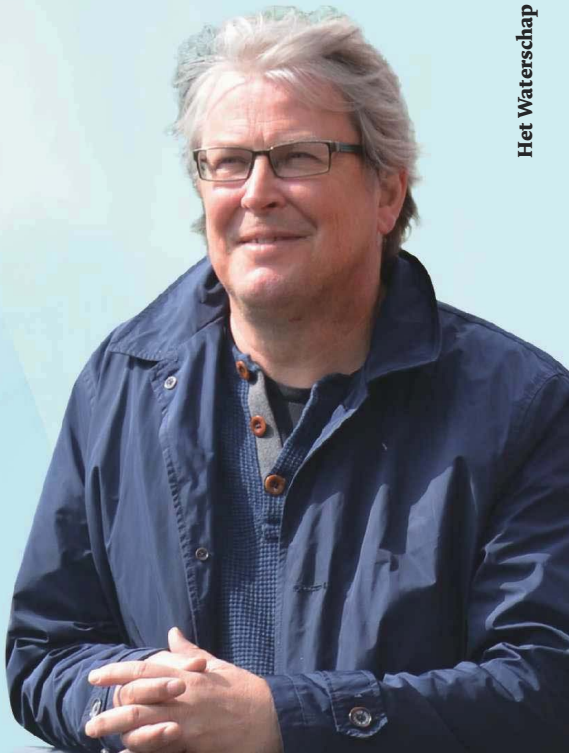
Het politiek-bestuurlijke en culturele klimaat is echter sterk veranderd. De uitkomsten van de Parijse klimaatconferentie leveren niet alleen enthousiasme maar ook extra argumenten op om, bijvoorbeeld in Nederland, het SER-akkoord uit te diepen. Niets doen is geen optie. Het bedrijfsleven en jonge generaties veranderen traditionele vraag- en aanbodpatronen: weg van fossiele energie. De digitale revolutie biedt een breed spectrum aan innovaties en het gaat snel. Het heeft dan wel drie generaties geduurd maar de geest, in dit geval een goede, is eindelijk uit de fles.

Klimaatverandering is dan ook realiteit en de waarschuwingen zijn luid en duidelijk. Onlangs werd bijvoorbeeld het rapport van de Wereldbank, *High and Dry, Climate Change, Water and Economy* gepresenteerd. Het verhaalt over een aanstaande mondiale watercrisis. Maar liefst 1,6 miljard mensen hebben over 20 jaar te maken met serieuze waterschaarste en dat leidt tot oorlogen en volksverhuizingen. Zo'n waarschuwing laat, naast een versterkt moreel besef, zien dat er een immense opdracht ligt.

Juist de waterschappen worden onvermijdelijk geconfronteerd met de gevolgen van klimaatverandering met zeespiegelstijging, verdroging van dijken en verhevigde (piek)buien. Het is logisch dat waterschappen met hun zuiveringen, dijken en watersystemen in actie komen. Zij kunnen immers zelf veel doen. In Unieverband is dat gefaciliteerd met een reeks aan (interne) expertgroepen op energieterrein. Er zijn doelstellingen geformuleerd, afspraken gemaakt, green deals gesloten en er is kennis gedeeld. En vooral, waterschappen hebben geïnvesteerd. De resultaten zijn er naar. Energieneutraliteit is voor veel waterschappen nog ver weg, maar voor enkelen al een reëel perspectief.

De komende tijd wordt die ontwikkeling doorgetrokken, met hernieuwde inzet en het creëren van nieuwe mogelijkheden. In energietransitie 2.0 wordt gezocht naar samenwerking tussen overheden. Nationale doelstellingen worden straks gebaseerd op regionale strategieën van energietransitie. Daartoe wordt een nieuwe green deal gesloten tussen de Ministeries van EZ en I&M met het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen. Binnenkort start een aantal pilotregio's met hun energietransitie-strategie. Voor de Unie en de betrokken waterschappen is dit een mooie kans om projecten uit te werken. Het gaat bij transitie 2.0 om het invullen van de circulaire economie en het integreren van activiteiten tussen lokale partners met overheden, kennisinstellingen, bedrijven en particulieren. Tegelijkertijd zijn het Rijk en de provincies aan zet om blokkades, fiscaal, juridisch, financieel en ruimtelijk, op te heffen zodat energietransitie 2.0 optimaal wordt gefaciliteerd. Wat mij betreft wordt economische groei straks gerealiseerd met minder energie en hebben de waterschappen zich daarin positief gemanifesteerd.

Wiebe van der Ploeg
Bestuurder bij Waterschap Hunze en Aa's, de STOWA en bij de Unie van Waterschappen als portefeuillehouder watersystemen, klimaatverandering en energie.

Plaatsing van zonnepanelen op het dak van het kantoor van Waterschap Rivierenland.

Waterschappen integreren duurzame energieproductie succesvol in hun kerntaken

Er valt iets te kiezen

De waterschappen plegen, naast het reguliere waterbeheer, steeds actiever inzet in het energiedomein. Ze weten deze activiteiten bovendien succesvol te verbinden met hun kerntaken. Onderzoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam bekeek de inspanningen van de waterschappen op energiegebied vanuit bestuurskundig perspectief en legde de link met asset management.

DOOR **HANS BIL**

De recente Green Deal Energie (2016) laat de grote ambities van de waterschappen zien voor de opwekking van duurzame energie. Naast een eigen opwekking van 40% van hun energiebehoefte in 2020, streven de waterschappen ook naar energieneutraliteit. Op technisch, juridisch en financieel gebied werken waterschappen in expertgroepen samen en worden handreikingen opgesteld. Onderzoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam vulde dit aan met een bestuurskundig perspectief, waarin de taakopvatting en governance van waterschappen bij duurzame energieopwekking centraal staan.[1]

Stijlen van Asset Management

Duurzame energieopwekking werd bovendien in het licht geplaatst van het asset management. De kunst van het asset management richt zich doorgaans op het investeren in nieuwe infrastructuur, het onderhouden daarvan en verwijderen wanneer de levensduur ten einde is. Van Buuren en Roovers (2015) laten zien dat het voortdurend aanpassen van het functioneren van de asset aan veranderende wensen en eisen vanuit de samenleving en politiek steeds belangrijker worden. Steeds vaker zoeken asset managers naar functiecombinaties waarmee maatschappelijke doelen worden gediend en meerwaarde wordt gecreëerd. In het algemeen kan de strategische inzet van assets worden geanalyseerd met behulp van vier stijlen[2].

Bij *integrerend asset management* is de asset manager bereid nieuwe functies onder te brengen bij zijn assets en verbindt hij deze zoveel mogelijk met zijn kerntaken. De rol van andere partijen is daarbij beperkt tot bijvoorbeeld levering van technologie (gesloten strate-

		Taakopvatting	
		Smal	Breed
Strategie	Gesloten	Monofunctioneel Asset Management	Integrerend Asset Management
	Open	Accommoderend Asset Management	Ontwikkelend Asset Management

gie). Wanneer de asset manager puur op zijn kerntaken focust, maar wel andere partijen ruimte geeft om bijvoorbeeld energie op te wekken met zijn assets, hanteert hij een *accommoderende stijl* van asset management. Een coproducerende vorm, waarin de beheerder samen met andere partijen op zoek gaat naar creatieve functiecombinaties en risico's, kosten en opbrengsten worden gedeeld, is te typeren als *ontwikkelend asset management*. Uiteraard is ook een sobere, *monofunctionele stijl* mogelijk, waarin wordt gefocust op de kerntaken en assets evenmin ter beschikking worden gesteld aan derden. Vanuit de Unie van Waterschappen is dit model toegepast op de energieproductie van de waterschappen, met de vraag welke stijlen de waterschappen voornamelijk hanteren en welke drijfveren daarbij een rol spelen. Daarbij is een enquête uitgezet onder alle 22 waterschappen, gecombineerd met verdiepende interviews.[3]

Integreren in kerntaken

Bijzonder is dat de energieopwekking bij de waterschappen vaak zo direct gerelateerd is aan hun kerntaken (een integrerende stijl). Het leeuwendeel van hun energieproductie, biogas op de rioolwaterzuivering, is een direct bijproduct van het primaire proces van slibgisting. Bovendien grijpen waterschappen energieopwekking aan om kostenbesparingen te genereren en daarmee hun belastingtarieven te dempen. Zo draagt energieopwekking, zij het bescheiden, bij aan de kostenefficiency van hun eigen bedrijfsvoering. Een sterke duw in de rug is in dit alles het SER Energieakkoord, waarin de waterschappen zich hebben gecommitteerd aan concrete doelstellingen. Tegelijkertijd leidt dit er wel toe dat de waterschappen hun omgeving over het algemeen op afstand houden. Het behalen van de doelstellingen uit het Energieakkoord en het genereren van kostenbesparingen gedijt immers het beste bij energieopwekking in eigen beheer, met eigen investeringen en eigen exploitatie. Dat is ook zeer begrijpelijk, en bovendien passend in het huidige politieke klimaat, waarin overheden, en de waterschappen voorop, meters willen maken in de energietransitie.

Maatschappelijke meerwaarde

Tegelijkertijd zijn er kansen voor een meer naar buiten gerichte, maatschappelijke oriëntatie. Projecten als (voorgenomen) biogaslevering aan een bierbrouwerij (Aa en Maas) of warmtelevering aan verzorgingstehuis (Fryslân) laten dit zien. Dit type projecten past in een meer ontwikkelende stijl van asset management, waarin assets naast de eigen reguliere doelen ook andere maatschappelijke doelen dienen. Andere partijen streven eveneens naar een duurzame bedrijfsvoering en zitten soms verlegen om duurzame energie. Bovendien is het een sterke case om het waterschap te positioneren als een lokale, maatschappelijk betrokken partner, met oog voor wensen en behoeften in de directe omgeving. Ook sanitatie in woonwijken, waarbij vrijkomende warmte direct wordt geleverd aan woningen (eveneens Fryslân) is hier een mooi voorbeeld van. Maatschappelijke doelen kunnen ook worden gediend door assets ter beschikking te stellen aan derden (accommoderende stijl)[4]. In de praktijk kiezen waterschappen vaak voor deze stijl wanneer een integrerende stijl niet financi-

eel rendabel blijkt. De burgercoöperatie die zonnepanelen plaatst op het kantoorgebouw in Tiel van Waterschap Rivierenland is hierbij een sprekend voorbeeld.

Smaak en omstandigheden

Elke stijl van asset management heeft zijn eigen waarde, afhankelijk van smaak en omstandigheden. Niet iedere stijl is gewenst (afhankelijk van de strategische doelen van het waterschap) en mogelijk (denk aan financiële overwegingen, het aanwezige kennisniveau, bereidheid van andere partijen in de omgeving, et cetera). Met hun overwegend integrerende stijl doen de waterschappen goede zaken in de energietransitie en vergroten tegelijkertijd hun doelmatigheid. Maar over (eigen) smaak gesproken: een ontwikkelende stijl, waarin creatief naar meerwaarde voor een veelheid aan partijen wordt gezocht, heeft ook zijn schoonheid. Deze strategische discussie over te hanteren stijlen wordt bij de waterschappen steeds vaker gevoerd. Er valt iets te kiezen.

Hans Bil is bestuurskundige en momenteel werkzaam bij de onderzoeksgroep Bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Noten

1 Het onderzoek betrof een masterscriptie van ondergetekende ter afsluiting van de studie Bestuurskunde, uitgevoerd bij de Unie van Waterschappen. Hij is daarbij vanuit de UvW begeleid door Rafael Lazaroms. De titel luidt: Stijlen van Asset Management bij Energieproductie in het Regionale Waterbeheer. De integrale tekst is te vinden op: https://thesis.eur.nl/pub/33064/.

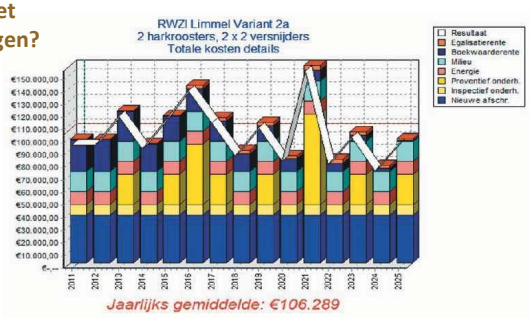
2 Buuren, M.W. van, G. Roovers (2015). Publiek asset management: stijlen en condities voor het creëren van meerwaarde. Rooilijn. 48 (5): 372-379

3 De enquête is voorgelegd aan de klimaatcoordinatoren van het waterschap. Ook zijn alle projecten voor energieopwekking opgevraagd, wat resulteert in een indrukwekkende lijst van ruim 230 projecten, tevens gepresenteerd op de Digitale Energiekaart. Voornamelijk wekken de waterschappen biogas op bij de rioolwaterzuiveringen, maar de diversiteit aan ingezette assets is veel groter. Ook dijken (windenergie), gemalen (windmolentjes), stuwen (waterkrachtturbines), oppervlaktewater (warmte), waterbergingsterreinen (zonnepanelen) en kantoorgebouwen (warmte) worden benut voor energieopwekking.

4 Deze aanbeveling past bij de Green Deal Energie en het SER Energieakkoord, waarin is afgesproken om te bezien of terreinen voor duurzame energieproductie (zonnepanelen, windmolens, waterkracht) ter beschikking kunnen worden gesteld aan derden, mits natuurlijk passend in het waterbeheer

ASSET MANAGEMENT BEDRIJVEN MET DE JUISTE TOOLS

- Hoe lang kunnen onze leidingen nog gebruikt worden zonder de risico's op storingen op een onaanvaardbare wijze te verhogen?
- Wat kost het om alle betonnen leidingen te vervangen door PVC en hoe kunnen we deze vervangingen optimaal spreiden over een bepaalde periode?
- Hoe vinden we het optimale evenwicht tussen kosten, risico's en prestaties rekening houdend met regelgeving, risico's en andere verplichtingen?
- Over de hele levenscyclus beschouwd, welke investering is de beste: een nieuw pompstation bouwen of de leidingen omleiden naar een bestaand pompstation met voldoende capaciteit?
- Is het mogelijk de pieken in de financieringskosten of vervangingsinvesteringen af te vlakken door de afschrijfperiode en levensduur te wijzigen zonder dat onze bedrijfsdoelstellingen m.b.t. kosten, beschikbaarheid, veiligheid en milieu in gevaar worden gebracht?
- Hoe kunnen we de budgetten voor de vervangingen en onderhoud zo toewijzen dat onze bedrijfsdoelstellingen optimaal gerealiseerd worden?

S&G Asset Management biedt al meer dan 30 jaar Asset Managers, financiële en technische experts een analytisch tool om tactische en strategische beslissingen te ondersteunen.

Zo wordt waarde uit uw assets gecreëerd, zoals ISO 55000 voorschrijft.

WILT U OOK DE JUISTE BESLISSINGEN OP HET JUISTE MOMENT NEMEN?

Bezoek onze Website

WWW.SG-ASSETMANAGEMENT.NL/CODE

en geef 'Waterschap' als code in om meer specifieke informatie met onze ervaring in de waterwereld te verkrijgen.

T| +31 24 6450006 E| info@sg-assetmanagement.nl

S&G Asset Management

Strategisch asset management

Slimmer investeren

Het Bestuursakkoord Water streeft naar het vergroten van het doelmatig waterketenbeheer. Dit vraagt om goed assetbeleid. Waterschapsbedrijf Limburg vervangt en investeert sinds 2011 kostenbewust met asset management gebaseerd op de Life Cycle Costing methodiek. Hiermee brengt dit bedrijf ook op langere termijn kosteneffectief en kosteninzichtelijk werken in praktijk.

DOOR **TONNY DIERCKX**

Vanaf 2020 moet volgens afspraken in het Bestuursakkoord Water een jaarlijkse structurele besparing van 380 miljoen euro in de afvalwaterketen gerealiseerd worden. Om dat doel te realiseren zet Waterschapsbedrijf Limburg (de uitvoeringsorganisatie van Waterschap Roer en Overmaas en Waterschap Peel en Maasvallei) strategisch asset management in. Frank Verkuijlen, senior adviseur Asset Management legt uit. “Het einde van de economische en maatschappelijke levensduur van veel installaties is in zicht. Onderhoudskosten stijgen en omgevingseisen verscherpen. Dit biedt kansen voor de introductie van nieuwe zuiverings- en bouwtechnieken en duurzame en flexibele oplossingen. Uiteindelijk willen we kosten, prestaties en risico’s beter in balans brengen en houden. We willen niet meer voor de eeuwigheid bouwen. Om de kostenpatronen te voorzien en de mogelijkheden in beeld te krijgen, maken we gebruik van Life Cycle Costing-software van S&G Asset Management die alle beschikbare gegevens combineert en geavanceerde analyses mogelijk maakt.”

Zuiveringsbeheer

De afvalwaterketen bestaat uit kapitaalintensieve infrastructuur zoals rioleringen, gemalen en zuiveringsinstallaties. Deze moeten voldoen aan de eisen die nu en in de toekomst daaraan gesteld worden. Dat betekent dat investeringsbeslissingen niet alleen meer op geld, continuïteit en kwaliteit worden afgewogen, maar ook op zaken als duurzaamheid, veiligheid, communiceerbaarheid en imago. Ook wordt uitgegaan van een complete levenscyclus (van ontwerp tot sloop) van een object. Deze aanpak, ook wel asset management genoemd, is een belangrijk hulpmiddel om de transparantie en de kosteneffectiviteit van de te maken keuzes te bevorderen.

Het Waterbedrijf Limburg is in 2012 gestart met het toepassen van deze methodiek. Alle kosten over de levenscyclus van de installaties worden in kaart gebracht en deze informatie dient dan om beslissingen op het gebied van investeringen en operationele kosten te ondersteunen.

De kosten van bedrijfsmiddelen over de levensduur worden grotendeels al bepaald bij de aanschaf of het ontwerp. Verkuijlen: “Per project worden varianten doorgerekend. Bijvoorbeeld kortere of langere levensduren of een toenemende belasting van de installaties. Of veranderingen in onderhoudskosten, bijvoorbeeld omdat levensduurverlengend onderhoud wordt toegepast. Hierdoor krijg je meer inzicht in de verwachte levensduurkosten en opbrengsten van de installaties, hoe investeringskosten afgestemd kunnen worden op de exploitatiekosten en wat reële afschrijving- en gebruikstermijnen zijn van installaties.”

Positief effect

Werken met deze methode veroorzaakt een toename van de informatiebehoefte en verbetering van de betrouwbaarheid en validiteit van de te gebruiken data. De waarde van de analyses staat of valt immers met de kwaliteit van de input! Toekomstscenario’s moeten zo goed mogelijk onderbouwd worden op basis van historische ervaringen en informatie.

De kunst is om al die gegevensstromen op elkaar af te stemmen en te verbinden, waarbij het hanteren van een standaardnorm essentieel is. Hiermee wordt de juistheid, volledigheid en beschikbaarheid van de gegevens geborgd.

Waterschapsbedrijf Limburg maakt onderdeel uit van de vijf Limburgse regio’s waarbinnen de regionale uitwerking van het Bestuursakkoord water plaatsvindt. In de eindrapportage Waterketen 2020 - Slim, betaalbaar en robuust (december 2014) van de visitatiecommissie waterketen werden de 5 Limburgse regio’s positief beoordeeld en dragen ze meer dan gemiddeld bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van kostenbesparing.

De consequente inzet van de Life Cycle Costing methodiek draagt bij aan een positief economische effect, ook op de langere termijn.

Tonny Dierckx is management consultant bij S&G Asset Management

Het

De beve zijn bescher verlie

Voor

De herintroductie van de bever in Nederland mag als geslaagd worden beschouwd. Dat is goed nieuws! En het heeft ook een schaduwzijde.
In april 1984 gaf de commissie waterkering van de Unie van Waterschappen een waarschuwing af: "Er lijkt wel erg lichtvaardig over een aantal problemen van de herintroductie van bevers te worden heengestapt. Genoemd worden de schade die aan de waterkeringen kan ontstaan en het bemoeilijkt de bestrijding van de muskusratten." Dat laatste is waar, maar ik vind dat de bestrijding van een invasieve exoot als muskus- en beverrat geen voorrang kan hebben op de introductie van een inheemse soort. Het eerste is helaas inmiddels ook al werkelijkheid. In Brabantse Delta en Rivierenland zijn al voorbeelden van bevers die holen van een behoorlijke doorsnede en lengte in de dijk graven. En dat vormt een serieuze bedreiging voor de veiligheid van die dijk.
In Limburg en in Groningen en Drenthe bemoeit de bever zich al intensief met het peilbeheer. Dat zou niet zo erg zijn als hij dit alleen doet in gebieden met een natuurdoelstelling. Helaas of gelukkig kent dit dier onze menselijke begrenzingsdrang niet en voelt het zich net zo goed thuis in of bij gebieden waar wij mensen een ander doel mee voor ogen hebben. Hier veroorzaakt het dier in toenemende mate schade die vooral gaat over het beperken van het gewenste gebruik en economische schade. De bever dreigt inmiddels een invasieve inheemse soort te worden die ook onze veiligheid bedreigd en schadelijk is in gebieden waar wij mensen andere activiteiten dan natuurbeheer willen uitoefenen.
De bever is een prachtig dier, dat ook in Nederland thuishoort en ik vind dat er niet zo heel erg goed is voorgedacht over de vraag: Wat als de herintroductie een succes wordt? Ik heb vorig jaar op het ottersymposium van de zoogdierenvereniging een oproep gedaan om dat alsnog te doen. Ik ben het met Hans Bekker eens dat we hierover veel kunnen leren van de aanpak in Duitsland. En laten we ons dan realiseren dat we in Nederland meer willen op een m2 dan in Duitsland! Voor een versnipperde provinciale aanpak voel ik helemaal niets. En ik word er een beetje moe van dat de beheerder het probleem weer eens mag oplossen zonder dat daarvoor de middelen aanwezig zijn. De schade afdoen als beperkt en daar het faunafonds voor gebruiken is me wat te makkelijk. Alsof geld alles kan oplossen. En wat doen we dan met de ergernis en de administratieve rompslomp die dat met zich meebrengt?
Het wordt tijd om de bever in zijn ruimte te beperken en de beperkende beschermende status buiten natuurgebieden op te heffen. Ik stel voor dat zij die de bever opnieuw in Nederland uitgezet hebben, nu gaan nadenken, verantwoordelijkheid tonen en het initiatief nemen om te zorgen dat bever en mens samen in dit land kunnen leven. Daar werken wij waterschappen dan graag aan mee.

Henk Post,
Directielid Waterschap Drents Overijsselse Delta en voorzitter van de werkgroep Muskus- en Beverratten van de Unie van Waterschappen.

Debat

er moet mde status ezen

De beschermde status van de bever ligt vast in Habitat Richtlijn en Flora- en Fauna wet. Dat moet zo blijven! Deze wettelijke bescherming geeft voldoende ruimte voor harmonieus samenleven met ons grootste knaagdier. Al noodzaakt dit samenleven soms tot ingrijpen om schade te voorkomen, uiteraard onder strikte voorwaarden.

Herintroductie van de in 1826 in Nederland uitgestorven bever startte in 1988; allereerst in de Biesbosch. Na herintroducties in Gelderse Poort, Maasvallei en Hunzedal en door ontsnapping in Flevoland zijn sindsdien in ruim 2300 kilometerhokken bevers gesignaleerd. De opmars in Nederland gekoppeld aan verbinding met omliggende landen resulteert anno 2016 in een geschatte populatie van meer dan 1500 dieren. Grote rivieren blijken de trekbanen en uitbreiding gaat via kleinere wateren verder.

Deze bouwnijvere soort heeft een verrijkende rol in ons waterrijke land. Verrijkend door gevelde bomen, omgelegde stromingen en plaatselijk veranderde waterstanden met variatie in leefgebieden van vissen, amfibieën, insecten, reptielen, zoogdieren en vogels. Recreatief bieden bevers voor Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Landschappen unieke mogelijkheden voor excursies.

Bevers leven, vaak in gezinsverband, langs stilstaand of stromend zoetwater. Bast, twijgen en waterplanten vormen hun voedsel. Om de waterdiepte minimaal op 50 cm te houden bouwen ze dammen van takken, grond of maïsstengels. In de burcht moet de droge kamer 20 cm boven water en de ingang onder water liggen. Bij vlakke oevers is de burcht daar met takken op of tegen gebouwd en bij steile oevers vaak in de oever gegraven. Er kan vraatschade en vernattingschade optreden. Deze blijken soms hinderlijk, maar niet bedreigend of extreem duur. Het Faunafonds vergoedt zulke schades aan bedrijven, veelal beperkt tot vergoeding voor gewasschade. Elders is preventief herinrichting van een oever of bescherming van een boomgaard nodig.

Echter graverij in dijken verzwakt de dijken wat bij hoogwater onze veiligheid in gevaar brengt. Een gang of burcht in een boezemkade of waterkerende dijk is daarom onacceptabel. Herstel van oeverschade kan bovendien duur zijn. Graafschade maakt soms verplaatsing van die bever(familie) noodzakelijk. Pas in uiterste noodzaak is bij een calamiteit afschot aan de orde. Dit alles kan binnen de bestaande wetten.

Meer bevers met toenemende schades vragen om vervolgstappen. Naar Beiers voorbeeld is bevermanagement nodig, met taken en bevoegdheden om schades tegen te gaan. Bevermanagement vereist een gezamenlijk onderkennen dat beleidsmatig ingebedde aanpak noodzakelijk is. Het helpt ook negatief sentiment over bevers onder de Nederlandse bevolking te voorkomen. Concrete stappen zijn: 1. een set technische oplossingen; 2. protocollen met afspraken wie wanneer wat moet doen bij optredende of potentiële schade; 3. budget voor aansturing en uitvoering van maatregelen en 4. provincies krijgen een coördinerende, beslissende en financiële rol en waterschappen en Rijkswaterstaat een uitvoerende. Zoogdiervereniging (Calutra) brengt kennis over bevers in. Dus …… blijvende bescherming van bevers gekoppeld aan bevermanagement!

Hans Bekker,
voorzitter Calutra (Bever en Otterwerkgroep van Zoogdiervereniging)

Waterschap De Dommel flirt met paradoxen

Creativiteit op het snijvlak van orde en chaos

Tien jaar geleden besloot waterschap De Dommel de eigen organisatie te kantelen. De hiërarchische aansturing moest plaatsmaken voor een nieuwe structuur waarbij de medewerkers veel zeggenschap en verantwoordelijkheden kregen. Door zo intern de creativiteit te laten opbloeien, blijken prestaties van medewerkers en organisatie te verbeteren. De ervaringen zijn vastgelegd in het boek *Flirten met paradoxen*.

DOOR **JOHN EKKELBOOM**

Hoewel het magazine Intermediair in 2005 De Dommel uitriep tot beste werkgever van Nederland in de sector overheid, besloot het waterschap toch om zijn organisatiestructuur drastisch te veranderen. Directeur bedrijfsvoering Henk Roelofs, die nauw bij dit proces was betrokken, vertelt dat destijds de samenwerking tussen de verschillende afdelingen binnen het waterschap nogal stroef verliep en er weinig oog was voor de buitenwereld die sterk veranderde. “We besloten de grote afdelingen met hun stevige managementlagen en hiërarchische aansturing te kantelen naar een organisatie waarin medewerkers veel zeggenschap en verantwoordelijkheid krijgen en zelf beslissingen mogen nemen, ook op financieel gebied. Op directieniveau moet je dan veel loslaten en je vooral richten op de grote lijnen van organisatie, ontwikkeling en innovatie. Zo’n zoekproces is niet eenvoudig en brengt uiteraard risico’s en onzekerheden met zich mee, maar we waren ervan overtuigd dat dit een noodzakelijke uitdaging was.”

De paradox dat meer sturing kan samengaan met het bieden van meer ruimte aan medewerkers

Ontpolderen

Achteraf gezien was daarmee het managementconcept ‘Sturing en Ruimte’ geboren, waarover Roelofs samen met Leo van de Vorst van Proven Partners in 2009 een boek schreef. De directeur bedrijfsvoering legt uit dat dit concept is gebaseerd op de paradox dat méér sturing kan samengaan met het bieden van méér ruimte aan medewerkers. “Wij Nederlanders zijn sterk in het polderen. We hebben de neiging tegenstellingen naar elkaar toe te brengen. Dat is het of-of-denken: de keuze gaat tussen het ene of het andere. Bij de paradox gaat het om het en-en-denken. In dat geval zijn beide tegenstellingen waar. Als waterschap concentreren we ons op die paradoxen die energie losmaken en medewerkers stimuleren met oplossingen te komen. Immers op het snijvlak van chaos en orde zit de creativiteit die nodig is om de organisatie in een bepaalde richting door te ontwikkelen. In feite proberen we de planmatige aanpak los te laten en te vervangen door een procesmatige waarin we sturen op vertrouwen.”

Lummeltijd

In 2009 riep het Nederlands Centrum voor Sociale Innovatie dit voor de waterschapssector unieke en ongewisse traject uit tot beste sociaal innovatieve idee van dat jaar. Roelofs zegt dat deze onderscheiding een extra stimulans was om op de ingeslagen weg verder te gaan. Inmiddels is het proces van loslaten alweer jaren verder en heeft hij samen met Ruud Viergever, die tot eind 2015 ruim vijftien jaar secretaris-directeur van waterschap De Dommel was, een nieuw boek geschreven met als titel Flirten met paradoxen. Daarin beschrijven zij aan de hand van praktijkvoorbeelden de ervaringen die het waterschap heeft opgedaan met het concept ‘Sturing en Ruimte’. Roelofs noemt een mooi voorbeeld van ruimte geven. “In 2010 hebben we iedere werknemer vijftig uur lummeltijd gegeven. Lummelen is niets doen, of iets anders doen dan het werk. Daarvoor moest wel een tegenprestatie worden geleverd, namelijk achteraf vertellen wat ze met die tijd hebben gedaan. Zo hebben enkele medewerkers de ondernemingsraad van DAF bezocht om te kijken hoe dat bedrijf in crisistijd omging met goed werkgeverschap. Een ander groepje ging naar een innovatie-instituut in Zwitserland. Weer iemand anders heeft contact gezocht met de Design Academy Eindhoven, met als gevolg dat we nog steeds intensief met studenten van die opleiding samenwerken. Deze zijn bijvoorbeeld uitgedaagd nieuwe manieren te bedenken om ons waterschap beter onder de aandacht te brengen bij de inwoners. Daar rolde de Dude in de Dommel uit. Medewerkers van ons zaten achter een bureau letterlijk in het water en beantwoordden vragen van passanten op de oever. Dat leverde

prachtige gesprekken op over het werk van het waterschap."

Houding en gedrag

Bladerend door zijn nieuwe boek komt Roelofs het praktijkvoorbeeld over de regiokantoren tegen. Daar staat boven: Verandering in houding en gedrag. Het onderliggende probleem was dat de kantoren allemaal verschillende culturen hadden en in de buitengebieden hun eigen manier van werken hanteerden. Bovendien kost kantoorruimte ook geld. Om die problemen te tackelen, werd in 2010 op de klassieke manier een werkgroep geformeerd. Roelofs: "Nadat die werkgroep haar werk had gedaan, waarbij het wel of niet sluiten van regiokantoren centraal stond, kwamen we tot de ontdekking dat de gepresenteerde oplossingen geen oplossing van het probleem waren. We hebben toen ons oordeel uitgesteld en het vraagstuk zodanig geformuleerd dat we de mensen op de regiokantoren gevraagd hebben om zelf met een oplossing te komen. 'Daar zijn júllie toch voor', was de eerste schrikreactie."

"Dit is echt de cultuur van de toekomst"

Uiteindelijk gingen zo'n 150 medewerkers toch met dit verzoek aan de slag én het management beloofde zich te conformeren aan hun oplossing. De medewerkers organiseerden zelf een adviseur en werkten onder andere met rollenspelen actief aan houding en gedrag. Echter anderhalf jaar later was de directie alsnog genoodzaakt onder financiële druk de kantoren op te heffen en de medewerkers uit de regio, die ondertussen hard gewerkt hadden aan zelfbewustheid en zelfstandigheid, op het hoofdkantoor in Boxtel op te nemen. Ook dat is volgens Roelofs sturing en ruimte.

Henk Roelofs: "Door onze manier van handelen en denken, hebben we nu buitengewoon gemotiveerd oersoneel."

Gemotiveerd personeel

Zo staan in Flirten met paradoxen diverse voorbeelden beschreven. Aan de orde komen thema's als dienend leiderschap, de rol van de ondernemingsraad, onderhoudsploegen die zelf hun werk mogen organiseren en de kerntaken van het waterschap. Wat de schrijvers betreft, moet het boek vooral een inspiratiebron zijn voor managers van collega-waterschappen en andere organisaties. Het boek daagt volgens hen uit om anders naar de organisatie te kijken en daar consequent naar te handelen. Zelf gaat Waterschap De Dommel gestaag verder met het avontuur en de interne cultuurontwikkeling. Roelofs is ervan overtuigd dat het juiste pad is gekozen. "Mede dankzij onze nieuwe manier van denken en handelen hebben we nu buitengewoon gemotiveerd personeel dat hier met veel plezier werkt en een organisatie die uitstekende prestaties neerzet. Je ziet ook dat er langzaamaan zelfsturende teams ontstaan die nog zelfstandiger werken en dat managers steeds meer loslaten. Bovendien wordt er veel collegiale hulp geboden. Dit is echt de cultuur van de toekomst."

John Ekkelboom is journalist

Open overheid, ook voor waterschappen

Open Government Partnership; hoewel Nederland sinds 2011 lid is, heeft bijna niemand ervan gehoord. Het is een wereldwijde organisatie gericht op transparantie, burgerparticipatie en nieuwe technologie. Landen kunnen lid worden als zij de aspiraties ervan onderschrijven. Tweejaarlijks stellen zij vervolgens actieplannen op. Het *Independent Reporting Mechanism* van het Open Government Partnership onderzoekt of die daadwerkelijk worden uitgevoerd.

DOOR **CAROLINE RAAT**

Het eindrapport over het eerste Nederlandse actieplan, uitgebracht in april 2016, was niet positief. De 18 actiepunten waren grotendeels niet behaald. Wel zijn financiële open data van lagere overheden, waaronder de waterschappen, in de planperiode door het CBS gepubliceerd. Ook de Watercoalitie, een online community over duurzaam watergebruik waarin ook waterschappen deelnemen, stond op het programma.
De onderzoeker constateerde wel dat in de zijlijn, buiten de actiepunten om, veel gebeurde. Zo is het Leer- en Expertisecentrum Open Overheid opgezet. Diverse maatschappelijke organisaties richtten in 2015 een Coalitie Open Overheid op om als kritische gesprekspartner te fungeren.
Belangrijker lijkt wat er niet in het rapport stond. Namelijk dat het Actieplan Open Overheid niet leeft, niet bij de bevolking, maar ook niet bij bestuurders en ambtenaren.

Het net niet haalbare

Het ministerie heeft van het eerste actieplan geleerd door in het nieuwe duidelijker en haalbaarder doelen te stellen. Dat is echter ook de valkuil: als je streeft naar een ideaal - Open Overheid met hoofdletters - dan moet je proberen het net niet haalbare te bereiken.
Het nieuwe plan bevat veel laaghangend fruit. Een voorbeeld daarvan is de jaarlijkse 'Stuiveling open data award' voor publieke of private partijen die op een innovatieve manier open data inzetten voor maatschappelijke vraagstukken. Maar wat is de impact van zo'n prijs voor de burger? Weet die hiervan? Zijn er geen activiteiten die ervoor zorgen dat Open Overheid niet een feestje voor een groepje functionarissen blijft die al bezig was met dit onderwerp?

Gedurfder middelen

De vraag blijft hoe het kan dat de samenleving Open Overheid en de actieplannen niet kent. Omdat Nederland al zo veel beleidsprojecten heeft? Omdat de taal van het actieplan bureaucratisch is? Of omdat open data alleen niet genoeg is? Aan data zonder uitleg hebben burgers - waaronder democratische vertegenwoordigers - immers niets.
Het is de vraag hoe deze onbekendheid verholpen kan worden, en daarop heeft niemand een kant-en-klaar antwoord. Wel kunnen gedurfder middelen worden ingezet. Waarom geen Open Overheid App? Waarom geen burgerparticipatie bij ongemakkelijke thema's als de opvang van asielzoekers? Open Overheid moet meer zijn dan een beleidsding. Wie weet kunnen waterschappen, met hun traditie van polderen en samenwerken, met een goed idee komen!

Caroline Raat is lid van het Independent Reporting Mechanism van het Open Government Partnership

Open waterschappen = open houding

Door Anke van Houten

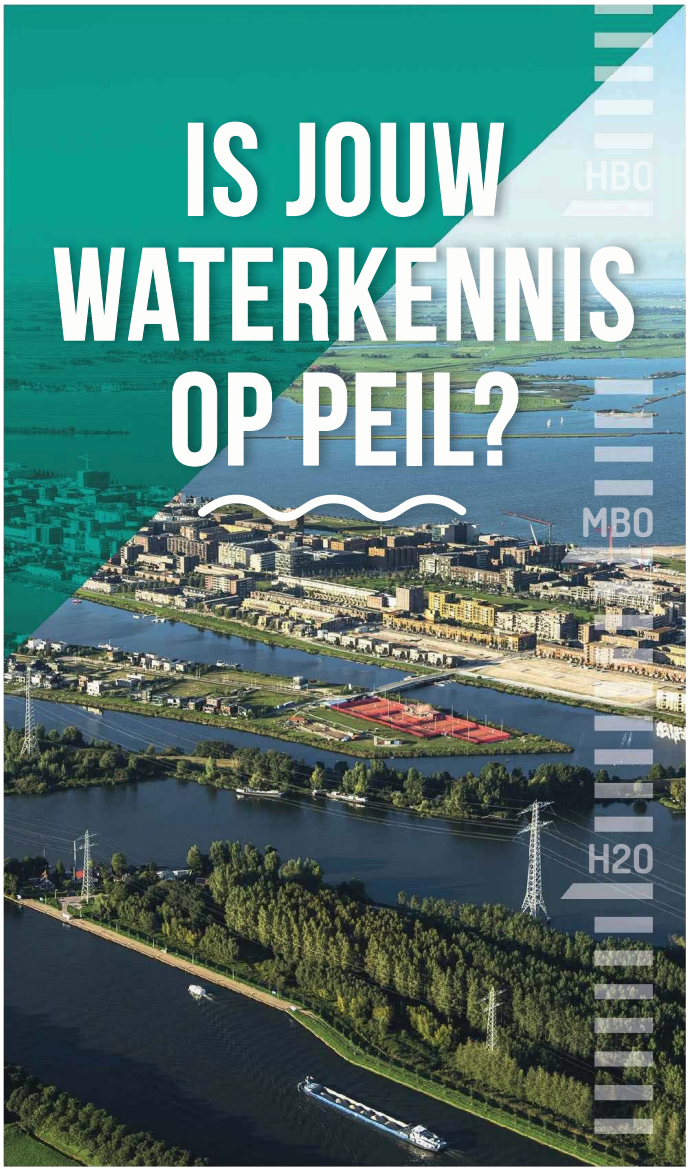
In de vroege middeleeuwen had je als eigenaar van een economische zelfstandig boerenbedrijf, automatisch een stem in het 'buurschap' en kreeg je een stuk dijk, dam of sloot aangewezen om te onderhouden. Later, toen stukken land werden ingepolderd, werd het waterschap geboren. Polders die op eenzelfde water afwaterden, leverden via lokale verkiezingen een vertegenwoordiger voor het waterschap. Dat zag er vervolgens op toe dat de grondeigenaren in de polders - de zogenaamde aangelanden - hun verplichtingen voor de waterwerken nakwamen. Vertegenwoordigers van de dorpsgemeenschappen en aangelanden overlegden met elkaar over de te nemen maatregelen. Hier komt het begrip 'polderen' vandaan, dat vandaag de dag nog steeds staat voor het sluiten van compromissen en rekening houden met de belangen van een ander.

Toch werkte het systeem niet feilloos. Naarmate de afstand tussen bestuurders en de burgers groeide, werd het zicht op het functioneren minder. Bovendien ontstond de neiging om de functies in het waterschap te verdelen onder de notabelen van de streek. In 1515 greep Keizer Karel de Vijfde in. Hij stuurde het voltallige bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland naar huis, nadat deze niet bereid bleek publieke verantwoording af te leggen voor het gevoerde financiële beleid terwijl de dijken doorbraken na achterstallig onderhoud. Een van de manieren waarop de waterschappen vandaag de dag inzicht geven in de prestaties en kosten is via digitale openstelling van de benchmarks. Benchmarks worden uitgevoerd op alle kernprocessen en op de belangrijkste aspecten van de bedrijfsvoering. De resultaten zijn publiek toegankelijk en worden ontsloten via waterschapsspiegel.nl. Hier kan elke geïnteresseerde rondstruinen in de gegevens van de verschillende waterschappen. De resultaten van de benchmarks zijn ook als open data beschikbaar. Stakeholders kunnen zich melden bij de waterschappen om mee te denken over de opzet van de benchmarks om maximale maatschappelijke relevantie te waarborgen.

Maar er zijn ook data die uit de primaire processen van de waterschappen vloeien zoals gegevens over het waterpeil, droogte, of de ecologische kwaliteit van de boerensloot. Ook deze data zijn in principe open en herbruikbaar. Waterschappen richten zich de komende jaren op het meer en meer actief openstellen van deze gegevens waar bijvoorbeeld app-bouwers hun voordeel kunnen doen. Transparantie en open data dus als grondstof voor vertrouwen en ontwikkeling. Toch is een kanttekening op zijn plaats. Een overdaad aan transparantie kan werken als een rookgordijn, of door gebrek aan context leiden tot verkeerde beeldvorming. Er ligt een verantwoordelijkheid voor de eigenaren van de data om deze makkelijk te ontsluiten en begrijpelijk te presenteren. En om transparantie zijn heilzame werking te kunnen laten doen, moet er iets anders mee gebeuren dan haastig afrekenen op cijfermatige indicatoren. Daar ligt een verantwoordelijkheid voor bestuurders, politiek en pers. Beide verwachtingen leven ook bij de uiteindelijke stakeholder: de belastingbetaler achter de dijken.

Open Overheid vraagt om een open houding. Alleen dan is deze effectief in het vergroten van vertrouwen en toegevoegde waarde, en zal Open Overheid meer zijn dan een 'beleidsding' waar we op enig moment genoeg van krijgen.

Anke van Houten is beleidsadviseur bij de Unie van Waterschappen

Deskundige docenten uit de watersector zorgen ervoor dat jij praktijkgerichte en actuele kennis op doet. Ontmoet collega-cursisten met een vergelijkbaar opleidingsniveau. Behaal een optimaal leerresultaat en krijg nieuwe inzichten die je meteen toepast in je werk. Volg één van de ruim 100 verschillende opleidingen of cursussen en haal meer uit jezelf.

Bijvoorbeeld Integraal Waterbeheer, Regiekamer Peilbeheer, Dijktechniek, Visuele Inspectie Waterkeringen, Afvalwaterzuivering, de Energiefabriek of bestuurlijke sensitiviteit.

Samen tillen we het kennisniveau in onze sector naar een hoger peil.

Wateropleidingen World Water Academy

WWW.WATEROPLEIDINGEN.NL
WWW.WORLDWATERACADEMY.NL

Werken aan morgen is gisteren al begonnen

Hoe ziet werken voor een waterschap er in 2026 uit? Wat verwacht een waterschapsmedewerker van de werkgever en andersom? Hoe zorgen de waterschappen dat ze goed voorbereid zijn op de toekomst? Deze vragen stonden op 14 april centraal bij de bijeenkomst 'Met lef werken aan morgen', waarmee de waterschappen de weg naar een nieuwe cao aftrapte.

DOOR **JANE ALBLAS**

Op 14 april vond de bijeenkomst 'Met lef werken aan morgen' plaats in Vianen. Ruim 120 waterschapsmedewerkers, OR-leden en leidinggevenden bogen zich over de vraag hoe werken voor een waterschap er over tien jaar uitziet. In groepjes werden verschillende thema's rond het werknemerschap en werkgeverschap bij en van de waterschappen besproken. De uitkomsten van de dag vormen de basis voor een visie op werkgeven en werknemen voor 2026 én bieden een kijkje in de glazen bol.
De titel van de bijeenkomst refereert aan de toekomstvisie 'Heb lef!' die de Unie van Waterschappen in 2015 uitbracht. In deze visie worden de waterschappen aangespoord meer open te staan voor initiatieven van de buitenwacht en sociale innovatie te omarmen.
Tanja Klip, dijkgraaf van waterschap Vallei en Veluwe, gaf tijdens de bijeenkomstvoorbeelden van hoe sociale innovatie een plek kan krijgen in de organisatie. Zij pleitte voor een organisatie waar de mensen centraal worden gezet en de werkgever vertrouwen en ruimte geeft aan haar werknemers.

It takes two to tango

Hiermee sneed ze een cruciaal punt aan: de veranderende rolverdeling werkgever – werknemer. Werknemers willen meer ruimte om zich te kunnen

Christine Zandberg, P&O adviseur bij het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard

"Het was een geslaagde dag vol goede discussies. Het is goed om na te denken over de toekomst om voorbereid te zijn. Je merkt dat men elkaars ontwikkelingen en zorgen herkent. Generatiebeleid, flexibel werken, je leven lang leren, informatiebeveiliging en ontwikkelingen in techniek zijn issues die bij velen spelen. Wat opvalt, is dat we erg geneigd zijn om binnen kaders te denken, vanuit de cao en wet- en regelgeving. Daarbinnen kijken we naar het toepassen van vernieuwingen. We moeten in de toekomst meer buiten kaders gaan denken. Banen zullen mogelijk verdwijnen en werkzaamheden veranderen."

blijven ontwikkelen en willen hier zelf de regie over kunnen voeren. De werkgever wil die ruimte bieden, maar wil daar wel zelfbewuste en flexibele 'sterspelers' voor terug. Een bevredigend resultaat voor beide partijen vraagt om wederzijds vertrouwen: elk mens heeft zijn eigen capaciteiten en behoeftes. De organisatie moet rekening houden met de angsten en zorgen hierin en zorgen dat iedereen meegaat en een bijdrage aan de verandering levert. It takes two to tango!

De hybride medewerker

Over de waterschapsmedewerker van 2026 werd ook flink gefantaseerd. De deelnemers van de dag verwachten dat talent, plezier en vrijheid de sleutelwoorden zullen zijn voor het werken in de toekomst. Werk zal zich steeds verder ontwikkelen tot iets waar vooral plezier en voldoening uit moet worden gehaald. 'Leuk werk' is niet alleen belangrijk voor de medewerker, maar omdat plezier bijdraagt aan het welzijn en de gezondheid, sterkt 'leuk werk' een organisatie met bevlogen gemotiveerde medewerkers.
Maar wat maakt werk leuk? Tijdens de discussies werd duidelijk dat veel medewerkers vooral veel waarde hechten aan keuzevrijheid en ontwikkelingsmogelijkheden. De medewerker van 2026 is een 'hybride medewerker' die veel flexibeler zal zijn: het werk van de toekomst zal bestaan uit meer losse klussen, meer eigen verantwoordelijkheid en de mogelijkheid om ook buiten de organisatie aan projecten te werken. Flexibeler dus, maar niet zonder een basiszekerheid.

De organisatie als makelaar voor werk en projecten

In lijn met de visie 'Heb lef!' klonk het geluid dat deze grote vorm van vrijheid niet beperkt moet worden tot medewerkers in bepaalde functies of bepaalde leeftijdscategorieën. Iedereen hoort de kans te krijgen om stappen te zetten in zelfontplooiing en de mogelijkheid te krijgen om zijn of haar maatschappelijke meerwaarde ook op andere terreinen te laten gelden.
Het is dus aan de waterschappen om alle medewerkers het gevoel te geven dat ze erbij horen en meedoen. Hierbij faciliteert het waterschap in een solide basis: een goede werkplek, waar de ICT en andere zaken op orde zijn. Daarnaast zou het helpen als het waterschap veel talentgerichter te werk zou gaan: welke klus kan het beste door wie worden opgepakt? De organisatie moet gaan denken vanuit iemands talenten. De organisatie is hierin de makelaar die de juiste projecten aan de juiste mensen koppelt. Een leidinggevende is hierin dienend: een coachende sparringpartner. De medewerker van 2026 zoekt een werkgever die vertrouwen geeft en durft los te laten. De afstand tussen management en medewerker wordt kleiner.
De bestuurders en ambtelijke ondersteuning die aan de bak moeten voor een volgende cao hebben dus veel wensen en constateringen uit de praktijk kunnen aanhoren op 14 april die hun weg ongetwijfeld gaan vinden naar de onderhandelingstafels voor een nieuwe cao voor de waterschapsector.

Jane Alblas is webredacteur bij de Unie van Waterschappen.

Liesbeth Borsboom, directeur bij Waterschap Zuiderzeeland

"Ik vond het een inspirerende dag. Het bevestigde wat ik iedere dag al ervaar. Wij boffen met al die bevlogen professionals. Dat biedt een stevig fundament. Als management moeten we ze faciliteren, stimuleren en eigenaarschap laten tonen. Dan gaan we een waardevolle toekomst tegemoet. Als waterschap zijn we vooruitstrevend in onze arbeidsverhoudingen in relatie tot andere overheden. Door zelf met de medewerkers een visie te creëren, kunnen we deze positie behouden en voorwaarden scheppen om ons werk zo goed mogelijk te blijven doen. Als werkgever kunnen we wel zelf een visie maken, maar onze medewerkers maken het verschil."

Remco Lots, OR-lid bij het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

"Ik heb niet veel nieuwe dingen gehoord. We zien wel dat de trends en ontwikkelingen veel invloed hebben op ons werk. De centrale vraag is hoe we als organisatie de ontwikkelingen samen gaan oppakken. Een grote uitdaging is om medewerkers in huis te houden. Vanuit de OR vragen we o.a. aandacht voor vitaal fit en een haalbare finishlijn op 67 jaar, ook voor collega's met zwaardere beroepen buiten. Een uitdaging is om in gesprek te blijven met elkaar. Daar ligt een taak voor de OR en voor de medewerkers zelf. Om met Piet Sennema (secretarisdirecteur van waterschap Aa en Maas) te spreken: 'Je bent je eigen kruiwagen".

Maestr'eau

Mr.ir. Ina Kraak behandelt een actueel juridisch onderwerp.

Nieuwe Wet natuurbescherming

Op 1 januari 2017 is het zover: de nieuwe Wet natuurbescherming treedt in werking. Deze wet kent een lange voorgeschiedenis en is tijdens de parlementaire behandeling behoorlijk gewijzigd. In een later stadium wordt de Wet natuurbescherming geïntegreerd in de Omgevingswet. Het is de bedoeling dit beleidsneutraal te doen, dus de regelgeving over natuur zal één op één worden overgeheveld naar de Omgevingswet. Naar verwachting treedt de Omgevingswet, inclusief natuurregelgeving, in 2019 in werking.

Integratie en decentralisatie

Met de Wet natuurbescherming worden de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet geïntegreerd. Dat betekent dat de regels over natuurgebieden, over bescherming van dieren en planten en over houtopstanden vanaf 1 januari 2017 in één wet zijn te vinden. Met deze wet wordt nauwer aangesloten op de internationale regelgeving, waaronder de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
Een ander belangrijk punt is dat met de nieuwe wet een decentralisatie van taken naar provincies plaatsvindt. De provincies krijgen een belangrijke rol in de natuurbescherming en worden het bevoegde gezag voor de meeste vergunningen en ontheffingen en de handhaving. Diverse onderwerpen worden (nader) geregeld in provinciale verordeningen.

De wet in vogelvlucht voor waterschappen

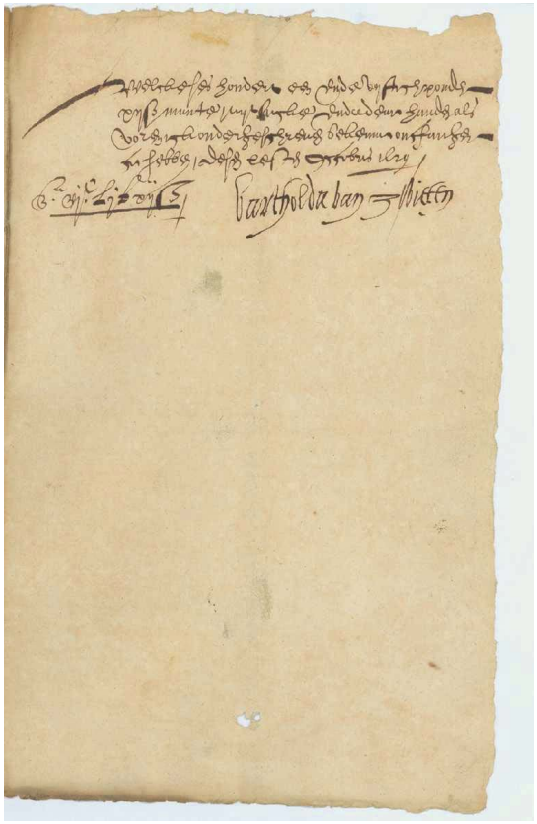
De Wet natuurbescherming is voor de dagelijkse praktijk van de waterschappen belangrijk. De belangrijkste onderdelen worden hierna kort besproken. Ten eerste kent de wet een nationale en provinciale natuurvisie. Deze visies bevatten de hoofdlijnen van het natuurbeleid op nationaal en provinciaal niveau. Beide visies moeten aandacht besteden aan de samenhang met het waterbeleid. De mogelijkheden voor een programmatische aanpak worden uitgebreid. Op dit moment kennen we al de programmatische aanpak stikstof (PAS) voor Natura 2000-gebieden. Maar de wet biedt een grondslag waarmee deze aanpak in de toekomst ook is te gebruiken voor bijvoorbeeld de staat van instandhouding van soorten dieren of planten. Niet alleen het Rijk kan hiertoe besluiten, ook provincies kunnen dat doen.
Er worden in de wet verschillende soorten natuurgebieden onderscheiden. De regels ten aanzien van Natura 2000-gebieden zijn vergelijkbaar met de huidige regels in de Natuurbeschermingswet 1998. Daarnaast kunnen bijzondere nationale of provinciale natuurgebieden worden aangewezen. De beschermde natuurmonumenten komen te vervallen. Als onderdeel van de actieve beheerplicht moeten provincies zorgdragen voor het natuurnetwerk Nederland, als opvolger van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De bescherming van veel natuurgebieden wordt via de ruimtelijke ordening geborgd.
De soortenbescherming is straks onder te verdelen in drie regimes. Er is een beschermingsregime voor vogels (op grond van de Vogelrichtlijn), een regime voor internationaal beschermde dieren en planten (in het bijzonder op grond van de Habitatrichtlijn) en een regime voor andere, nationaal beschermde soorten (opgenomen in bijlage bij Wet natuurbescherming). Deze drie regimes kennen specifieke verbodsbepalingen met mogelijkheden voor ontheffing of vrijstelling, waarbij voldaan moet worden aan specifieke voorwaarden. De bevoegdheid tot ontheffing of vrijstelling gaat over naar de provincies. Het blijft mogelijk te werken volgens een goedgekeurde gedragscode, die als vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen. Ook hier gelden specifieke voorwaarden. De goedkeuring van deze code blijft een taak van het Rijk. Momenteel werkt de Unie aan aanpassing van de huidige gedragscode.
Naast de specifieke beschermingsregimes voor natuurgebieden en soorten dieren en planten kent de wet een algemene zorgplicht als vangnet.
Op grond van de Wet natuurbescherming kunnen invasieve exoten worden aangewezen, die moeten worden bestreden. Op grond van de Waterwet en de Waterschapswet hebben waterschappen de taak zorg te dragen voor het voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskus- en beverratten. De Wet natuurbescherming is van belang bij de uitoefening van deze taak. De muskus- en beverratten vallen niet onder één van de drie beschermingsregimes, maar waterschappen moeten wel de algemene zorgplicht in acht nemen. Ook zijn er regels over het gebruik van middelen voor het vangen en doden van dieren. Zo moet in ieder geval worden voorkomen dat een dier onnodig lijdt.
Net als in de Boswet kent de Wet natuurbescherming een meldingsplicht en herbeplantingsplicht voor het vellen van houtopstanden, buiten de bebouwde kom. Hierop zijn enkele uitzonderingen, waaronder populieren en wilgen langs waterwegen. De bevoegdheden ten aanzien van de houtopstanden gaan van het Rijk naar de provincies.

Tot slot

In deze bijdrage is op hoofdlijnen de inhoud van de Wet natuurbescherming geschetst. Het is nog onduidelijk hoe de provincies hun nieuwe rol in zullen gaan vullen. Het wachten is op de provinciale verordeningen en provinciaal beleid voor de uitvoering van de nieuwe taken. Ook de rol van gemeenten zal veranderen. Gemeenten zijn in beginsel het bevoegde gezag voor de omgevingsvergunning. De natuurvergunningen en –ontheffingen sluiten hier verplicht op aan. Een natuurtoestemming kan straks niet meer apart (voorafgaand) worden aangevraagd. Weliswaar moeten provincies zogenaamde verklaringen van geen bedenkingen (vvgb) afgeven voor de natuuraspecten van omgevingsvergunningen, maar het zijn de gemeenten die in eerste instantie verantwoordelijk zijn. Mogelijk dat de omgevingsdiensten hierin een rol gaan spelen.

Diplomatie en decor

Ergens begin vorige eeuw druppelen de eerste vrouwen binnen bij de waterschappen. Helemaal normaal is dat dan nog niet, want de voorkeur gaat in die tijd uit naar mannelijke medewerkers. Drie eeuwen eerder zijn er al uitzonderingen. Bartholda van Swieten komt in 1629 in dienst van het hoogheemraadschap van Rijnland.

DOOR **BINA AYAR**

Als de weduwe van jonkheer Adriaen van Swieten in 1628 Rijnlands gemeenlandshuis verlaat, neemt zij ook het meubilair mee. Haar man was de laatste dijkgraaf die woonde op zijn werk, in het prachtige gemeenlandshuis in Leiden. Aan de zus van de overleden dijkgraaf de taak om daar verandering in te brengen. Bartholda van Swieten wordt in januari 1629 aangesteld als huismeesteres. De 63-jarige dame krijgt een jaarlijkse vergoeding van driehonderd pond, én een blanco cheque om leuke spullen te kopen voor het imposante gebouw. Zoals met ingelegd hout versierde bedsteden voor overnachtende dijkgraven. Ook het overige meubilair mag er zijn; stoelen naar Spaans model, levensgrote spiegels en prachtige gordijnen voor de ramen.

Opstand

De herinrichting van zo'n representatief gebouw vergt het nodige organisatietalent. Bartholda is op een enkele schoonmaakster na de enige vrouw in het decoratieteam. Wil je in de zeventiende als vrouw je mannetje staan, dan moet je van goeden huize komen. En dat doet ze. Van moeder en vaderskant is zij verwant aan adellijke geslachten. De vader van haar zeven kinderen is de baljuw van Schoonhoven. Tot haar kennissenkring behoren onder meer landsadvocaat Johan van Oldenbarneveldt en prins Maurits.

Dat een voorname afkomst niet gelijk staat aan een zorgeloos bestaan, bewijst haar levensloop. Kort na haar geboorte in 1566 wordt haar Haagse geboortehuis in beslag genomen. Vader heeft zich namelijk aangesloten bij de Opstand en het gezin moet vluchten voor de troepen van Alva. Pas als de Geuzen Holland in handen krijgen, keert ze terug naar Den Haag. Haar ouders zijn dan al overleden. Bezittingen van haar echtgenoot op Spaans grondgebied worden later eveneens geconfisqueerd. Hij overlijdt in 1612. Twee jaar daarna verdrinkt haar zoon Charles.

Zottin

Misschien is die bewogen geschiedenis de reden dat ze zich opwerpt als geheime diplomate. Als het twaalfjarig bestand tussen Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in 1621 afloopt, heeft bijna niemand zin in de voortzetting van de ellendige Tachtigjarige Oorlog. Bartholda heeft dat al helemaal niet en voert namens prins Maurits geheime onderhandelingen met de Spaanse Zuidelijke Nederlanden. Jarenlang reist ze tussen Brussel en het Binnenhof. Haar vele bemiddelingspogingen leveren weinig op. Maurits noemt haar de 'koppelaarster van het bestand' en één keer 'een zottin'. Misschien gebruikt de prins haar in een diplomatiek spel, misschien is Bartholda te enthousiast naar Maurits smaak. In 1629 bemiddelt ze nog een laatste keer; rond diezelfde tijd zal ze gaan schitteren in het decor van het gemeenlandshuis. Haar nalatenschap is dat ze eeuwenlang tot de verbeelding blijft spreken. De 19e-eeuwse schrijver H.J. Schimmel maakt haar zo tot de hoofdpersoon van zijn historische roman 'Een Haagsche Joffer'. Tastbare zaken laat ze niet na. Haar fleurige 17e-eeuwse decor wordt in de negentiende eeuw volledig vervangen door nieuw kantoormeubilair. Niet één object uit Rijnlands historische collectie is van Bartholda. Alleen de handtekening onder de rekening voor aangeschafte goederen is van haar. Haar diplomatieke activiteiten leveren evenmin veel concreets op.
Bartholda's geliefde vrede komt er overigens wel, al zal zij dat niet meer meemaken. Enkele maanden voor de Vrede van Münster, overlijdt ze op 81-jarige leeftijd in haar woonplaats Den Haag.

Bina Ayar is journalist en historicus; met dank aan Diederik Aten, historicus van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Het album is in zijn geheel opgenomen in het onlangs uitgekomen boek 'De Waterwolf in Waterland, de overstroming van 1916 in Waterland en de Zaanstreek'.
Een onderwerp aanmelden voor de serie 'Schatten van de Schappen' kan via redactie.hetwaterschap@sdu.nl

BOOMROOIERIJ

Van Weert Rondhout B.V.

U zocht toch professionals?

- Rooien bomen / beplantingen
- Onderhoud bomen / beplantingen
- Stobben frezen
- Klepelen takhout / begroeiing
- Transport groenafval / gras

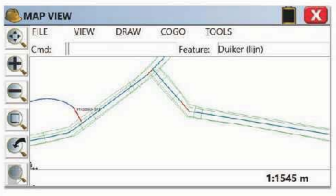

Heideweg 3, 5472 LC Loosbroek
Telefoon +31(0)413 - 22 41 00 • info@vanweertrondhout.nl
www.vanweertrondhout.nl

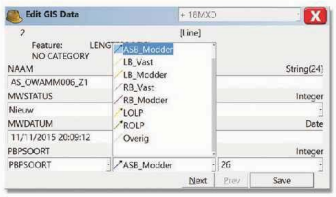
Carlson SurvPC

Tablet PC oplossing voor hardware onafhankelijke inwinning van landmeetkundige en GIS data

SurvPC ondersteunt nu ArcGIS 10.4!

Esri® Map topo bewerken

Esri® Map kenmerken bewerken

Hardware onafhankelijk: SurvPC ondersteunt meer dan 400 verschillende GNSS ontvangers en Total Stations, interface blijft gelijk voor alle merken, Nederlandstalig

GIS inwinning: direct laden en bewerken van ArcGIS® database model in het veld, geen conversies, geen data/tijd verlies, geen invoerformulieren aanmaken

Landmeetkundige inwinning: topografie, uitzetten, COGO functies, roading, volumes, import&export DXF/DWG/Shape/LandXML

Doe de landmeter een lol, geef 'm een echte tool!

Meer informatie?

bel +31 (0) 36 750 1781

info@carlsonemea.com

www.carlsonsw.com | www.carlsonEMEA.com

Carlson
Europe ▪ Middle East ▪ Africa

Waterschappen winnen pensioencommunicatieprijs

De waterschappen hebben met de pilot 'Werk en Geld, goed geregeld?!' de pensioencommunicatieprijs van Pensioen Bestuur & Management gewonnen.

Het instrument dat tijdens de pilot is getest, maakt het plannen van de financiën door medewerkers op een laagdrempelige manier mogelijk. De Unie van Waterschappen heeft de pilot het afgelopen jaar mogelijk gemaakt, samen met het A&O-fonds waterschappen, pensioenuitvoerder APG en Mijngeldzaken.nl.

Met het planningsinstrument krijgt de medewerker inzicht in zijn financiën. Financieel plannen is in iedere levensfase relevant en het instrument speelt hier goed op in. De pilot 'Werk en Geld, goed geregeld?!' is voorjaar 2016 afgerond. De tool 'financieel plannen' blijft uiteraard beschikbaar.

Via het A&O-fonds waterschappen wordt het instrument vanaf komende zomer opnieuw aangeboden aan alle medewerkers in de sector. Bij alle 22 waterschappen is het planningsinstrument van Mijngeldzaken.nl aangeboden in de organisatie. Ruim 500 medewerkers hebben het ook daadwerkelijk gebruikt.

Effectief geneesmiddelen uit afvalwater verwijderen

Samenwerkende partijen hebben in Limburg een project uitgevoerd gericht op het verwijderen van geneesmiddelen door middel van een twee-staps proces: ionenwisseling gevolgd door geavanceerde oxidatie. Het blijkt inderdaad technisch mogelijk te zijn om op deze manier een breed scala aan geneesmiddelen effectief uit het effluent te verwijderen.

Het is bekend dat afvalwater relatief veel geneesmiddelen bevat, die door rwzi's slechts voor ongeveer 60 tot70% verwijderd kunnen worden. De rest wordt met het effluent geloosd op het oppervlaktewater. Men verwacht dat de concentraties geneesmiddelen door vergrijzing en klimaatverandering de komende jaren significant zullen toenemen. Dit kan niet alleen gevolgen hebben voor het milieu, maar ook voor de drinkwaterzuivering. Aangezien de meeste geneesmiddelen hydrofiel en goed oplosbaar in water zijn, zijn ze niet eenvoudig te verwijderen. Daar komt bij dat rwzi-effluent relatief veel organisch materiaal bevat, dat stoort in verwijderingsprocessen. Daardoor is geavanceerde oxidatie gebaseerd op UV/waterstofperoxide wel effectief om organische microverontreinigingen in drinkwater te verwijderen, maar veel minder in afvalwater. Het idee was om eerst door middel van ionenwisseling de waterkwaliteit te verbeteren, waardoor het oxidatieproces effectiever en efficiënter zou moeten worden.

Lager energieverbruik

Nadat het principe eerst op het laboratorium was uitgetest, is een pilot-opstelling gebouwd en uitgetest bij RWZI Panheel. Hier bleek dat de humuszuren inderdaad door ionenwisseling uit het effluent worden verwijderd. De waterkwaliteit verbeterde hierdoor dusdanig, dat het oxidatieproces veel effectiever werd. Ook bleek het energieverbruik van het oxidatieproces significant lager te zijn na voorbehandeling, waardoor de geschatte kosten van het totale proces vergelijkbaar zijn met de schattingen voor andere processen, zoals filtratie over actieve kool en ozonisatie.

Veel belangstelling

Het onderzoek draagt bij aan de kennisopbouw die nodig is om medicijnresten te kunnen verwijderen. Naast deze zogenaamde end-of-pipe oplossing zijn ook maatregelen bij de bron, zoals behandeling van ziekenhuisafvalwater en ontwikkeling van voor het milieu minder bezwaarlijke medicijnen, noodzakelijk om de emissie te verminderen. Inmiddels is er veel belangstelling voor de twee-staps verwijderingsaanpak, zowel vanuit Nederland als van buitenlandse instellingen.

Van Berm tot Bladzijde

Maaisel inzetten voor productie van karton

Met het ondertekenen van een intentieverklaring zijn 18 regionale partijen – waaronder Waterschap Drents Overijsselse Delta en Waterschap Vallei en Veluwe – gestart met de proef 'Van Berm tot Bladzijde'. Hierin bundelen de organisaties hun krachten om grasachtige biomassa in te zetten voor de productie van karton.

Marktpartijen, overheden en kennisinstellingen in Oost-Nederland zien kansen voor een interessante businesscase die past binnen de gedachte van een circulaire economie. Met de pilot 'Van Berm tot Bladzijde' zetten ze een belangrijke stap om van gemaaid gras verpakkingspapier te kunnen maken. Directielid Henk Post van Waterschap Drents Overijsselse Delta: "Voor ons is dit een manier om een bijdrage te leveren aan de kort geleden gesloten Greendeal tussen de Unie van Waterschappen en het Ministerie van Economische zaken. Voor de proef is een constante stroom van biomassa nodig. Wij leveren ons aandeel door dit jaar 60 ton maaisel van dijken in te kuilen en beschikbaar te stellen. Wordt het een succes, dan zouden we daarna grotere hoeveelheden maaisel kunnen aanleveren. Een prachtig duurzaam initiatief, waarmee we ook mogelijkheden zien om op termijn de kosten van ons onderhoud te verlagen."

Rijkswaterstaat heeft als trekker van het proces een Q&A - een lijst met veel gestelde vragen en antwoorden - opgesteld met alle vragen en antwoorden rond de pilot 'Van Berm tot Bladzijde'.

Innovatieve bescherming Waddenzeedijk

In opdracht van Wetterskip Fryslân is officieel gestart met de verbetering van de Waddenzeedijk. Over een traject van 13 kilometer krijgt de dijk een laag Elastocoast; innovatief en natuurvriendelijk materiaal dat de dijk beschermt tegen erosie en hoogwater.

Voor het eerst in Nederland wordt dit materiaal op deze grote schaal toegepast voor een dijkverbetering van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Dankzij toepassen van Elastocoast is het verwijderen van de dijkbekleding niet nodig. Hierdoor kan project in een kortere periode, tegen lagere kosten en met minimale hinder voor omgeving en natuur worden uitgevoerd.

De onderkant van de dijk krijgt aan de zeezijde een dikke laag Elastocoast: steen gemengd met twee componenten bindmiddel. Dit nieuwe materiaal is twee keer zo sterk als asfalt en remt door de open structuur de golven. Ook vormt het een goede ondergrond voor algen, wieren,
schelpdieren en andere kleine organismen aan de waterkant. Het wordt ter plaatse gemaakt in een speciaal ontwikkelde productie installatie en vervolgens aangebracht op de dijk. Uiterlijk 1 oktober 2016 is de dijkverbetering klaar.

Balm

Betonreparatie sinds 1962

- Betonspuiten
- Lijmwapening
- Kathodischebescherming
- Injecteren
- Coating

Balm specialist in totaal betononderhoud

Vertrouwd vakmanschap

Samen bouwen aan de toekomst!

Green Building • www.balmbv.nl

AvW2

Adviesbureau voor
concrete resultaten in bedrijfsvoering

Kwaliteit en efficiency door samenwerken

Vele waterschappen gingen u voor

- Resultaten bij uw collega's
- Verkorte doorlooptijd en betere kwaliteit vergunningen proces - LEAN
- ICT integratie bij samenwerken
- Advies aansluiting basisregistraties

AvW2

Aantoonbare resultaten bij waterschappen op het gebied van

- **Lean** Management - direct meetbare resultaten
- **Prestatie** Management - sturen op resultaat
- **Informatie** Management - samenhang, inzicht en overzicht

Remco Heijnen:
"Het is onze aanpak waardoor mensen enthousiast worden en waardoor we resultaten boeken."

www.avw2.nl

Ruimte voor water.

1953. Nu **63** jaar geleden. We kijken vooruit naar **2050** en **2100**. Waterschappen investeren **50**% mee in het Deltaprogramma. Voor droge voeten en waterveiligheid.

Gefinancierd met zekerheid. Door de Waterbank.

Het **Deltaprogramma** stelt rijksoverheid en waterschappen voor grote **investeringen**. Een nieuwe benadering. Een nieuwe **taakverdeling**. En een **innovatieve** insteek. Niet alleen beschermen tegen het water, maar ook werken aan natuurlijk **evenwicht**. Met ruimte voor water. **Slim ruimtegebruik**, slim te financieren. Bij de NWB Bank. De Waterbank.

Postbus 580, 2501 CN Den Haag **t** 070 416 62 66 info@nwbbank.com **www.nwbbank.com**

NWB BANK